NOVI Odmev

GLASILO KULTURNO PROSVETNEGA DRUŠTVA SLOVENSKI DOM ZAGREB
JUNIJ 2024 • ŠTEVILKA 85 • ISSN 1331 - 548X

Sprejem in slavnostni koncert ob dnevu državnosti Slovenije

Letos obeležujemo 95 let Slovenskega doma Zagreb

Armin Hodžić obljublja, da bo v Saboru zastopal (tudi) Slovence

Mladi Slovenci na Hrvaškem (pre)malo berejo slovenske knjige

Novi odmev izdajata
Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom Zagreb
in **Svet slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreb**
s pomočjo
Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske
in **Urada vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu**.

Za izdajatelja:
Darko Šonc

Uredništvo:
Miroslava Maria Bahun, Stanka Herak, Polona Jurinić, Irena Pavlović, Darko Šonc, Tanja Borčić Bernard, Cvijeta Pandol Udiljak.

Urednica:
Agata Klinar Medaković

Pregled, priprava in oprema besedil:
Drago Balažič

Oblikovanje in prelom:
Intergrafika TTŽ d.o.o.

Tisk:
Intergrafika TTŽ d.o.o.
Bistranska 19, Zagreb

Izhaja občasno v slovenskem in hrvaškem jeziku.
Naklada: 800 izvodov

Naslov uredništva:
Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom Zagreb
Masarykova 13/I, 10000 Zagreb
tel./fax +385 (0)1 48 55 171
slovenski-dom@zg.t-com.hr
http://slovenci-zagreb.hr

Trio Vivere. Foto: Antun Bukovec

VSEBINA 85/2024

SLOVENSKI DOM - NAŠ DRUGI DOM
Uvodnik ... 3
Več kot 300 gostov na uradnem sprejemu in slovesni koncert ... 4
Glasbeni večer s prijatelji z Reke ... 7
Prepevali smo v Kortah 8
... in v Šentvidu pri Stični ... 9
In za konec še - nastop v Šempasu ... 10
Zbor A. M. Slomšek na Primorski poje ... 11
95 let KPD Slovenski dom Zagreb ... 12
Medena pravljica v Slovenskem domu ... 13
Predstavitev knjige *Slovenski taboriščniki v Jasenovcu* v Mariboru ... 14
Izlet v Škofjo Loko ... 15
Spoznavanje zanimivosti Brežic ... 16

SLOVENCI NA HRVAŠKEM
Največ pozornosti jeziku, izobraževanju, kulturi in gospodarstvu ... 18
Minister Arčon na obisku pri slovenski manjšini na Hrvaškem ... 19
Prva seja v tem mandatu slovenske vlade ... 20
Info točka za Slovence po svetu, ki bi se želeli preseliti v Slovenijo ... 21
Postaja revije pevskih zborov Primorska poje na jugu Istre ... 21
KPD Bazovica Reka ... 22
Susret u Sečovlju ... 23
Kulturna raznolikost na Trgu petih vodnjakov ... 23
SKD Ajda na Mineštrijadi v Prekmurju ... 24

ODMEVOV INTERVJU
Armin Hodžić: „Želim si, da bi me Slovenci res imeli za svojega predstavnika" ... 25

NOVICE OD TU IN TAM
Zmaga HDZ ... 28
Slovenija: SDS se je pobrala ... 29
Potreben je „reset" ... 29
Uvajanje v poslovanje je nuja, kljub tveganjem ... 32
Knjižnica, ki že 250 let hrani misli ... 33
Kaj so pili naši stari ... 34

MATERINŠČINA
Mladi Slovenci na Hrvaškem (pre)malo berejo v slovenščini ... 35
Popotovanje po domačih krajih, stari običaji v novem času in izpoved posebne punce ... 37
Kdo se boji slovenščine? Morda smo to kar mi? ... 39

KULTURNA OBZORJA
35. festival ljubezenske poezije »Vrazova Ljubica« v Samoboru ... 40
Zgodbe o naključjih ... 42
Fotografije polaznika MPA akademije ... 43
Na kratko od tu in tam ... 44

V SPOMIN
Marija Jocić ... 46
Vera Hrga, roj. Cerkovnik ... 46
Manca Košir ... 47
Luko Paljetak ... 47

PRETEKLOST V SEDANJOSTI
Ivan Gams - geograf, krasoslovec, akademik ... 48

ZA VSAKOGAR NEKAJ
Jedi za vroče dni ... 50

POLITIČNA SVETOVALNICA
Naš nogometni „Škotski refleks" ... 52

UVODNIK

85.

Drago Balažič

Čez nekaj mesecev bo minilo 95 let, odkar je bilo v Zagrebu ustanovljeno društvo v njem živečih Slovencev. Zelo hitro se približuje stoletnica kontinuiranega, bolj ali manj aktivnega in organiziranega delovanja ljudi, ki jih družijo enako poreklo, ista nacionalna pripadnost, jezik, kultura, skratka vse, kar razumemo z besedno zvezo nacionalna identiteta. Kot pravi predsednik Slovenskega doma Zagreb, ki je naslednik najprej Slovenske knjižnice in čitalnice ter nato Narodne knjižnice in čitalnice ali Nakiča, je to morda celo najstarejše slovensko društvo zunaj Slovenije z neprekinjenim delovanjem (razen seveda za časa NDH, ko je društvo obstajalo tako rekoč ilegalno). Obletnica je dovolj zveneča, da ji je treba nameniti ustrezno pozornost, pa čeprav ni okrogla. In počasi postajajo jasni obrisi praznovanja oziroma osrednje prireditve, ki naj bi bila proti koncu leta, vendar je scenarij še v nastajanju.

Ob takih jubilejih je seveda prav, da so v ospredju slavnostni, pozitivni toni, a se je tudi v trenutkih ponosa treba vprašati, kakšno je trenutno stanje in kako je videti prihodnost. Trendi žal niso najboljši, proces asimilacije se intenzivira, vse manj je ljudi, ki se opredeljujejo kot Slovenci, ki jim je materni jezik slovenščina, ki jo govorijo in obvladajo; nove generacije vse manj pozornosti namenjajo ohranjanju nacionalne zavesti, mladi živijo drugače in imajo povsem drugačne prioritete v življenju kot nekoč, s pojavom družbenih omrežij se spreminjajo medčloveški odnosi. Klasično delovanje društev jih danes očitno ne privlači, druženja potekajo preko ekranov in ne na sestankih, čustveni odnos in pripadnost do svojega naroda, kolikor ju je še sploh, se manifestira drugače kot nekoč. Najbrž ima kar prav že omenjeni predsednik, ko pravi, da bo potrebno veliko energije, da se najde ljudi, ki bodo prevzeli štafetno palico pri vodenju društev, ki so vendar zelo pomembna oblika ohranjanja nacionalne zavesti, in da se ta ohranijo pri življenju.

Zgovorna je raziskava, ki so jo med učenci in dijaki, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika po modelu C, opravili sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja z Reke. Ne le, da mladi ne posegajo pogosto po slovenskih knjigah, sploh ne berejo veliko. Res je, da število učencev pouka slovenskega jezika po modelu C narašča, a zanimivo je, da se slovenščine mnogi učijo iz zelo pragmatičnih razlogov - ker jo bodo morda potrebovali pri nadaljnjem šolanju ali morebitnem iskanju zaposlitve.

Poleg tega lahko v 85. številki podrobno berete o tem, kaj se je v Slovenskem domu dogajalo v minulih treh mesecih, od številnih nastopov obeh pevskih zborov do nedavnega koncerta ob dnevu državnosti Slovenije v dvorani Glasbene akademije. Kot običajno, poročamo tudi o dogajanjih v drugih društvih na Hrvaškem ter o vsem drugem, kar se je bistvenega zgodilo v zvezi s slovensko manjšino na Hrvaškem. Po dveh letih od začetka mandata se je prvič sestal svet slovenske vlade za Slovence v zamejstvu, ki mu predseduje premier **Robert Golob**. Po seji je manjšinam v zamejstvu obljubil vsestransko pomoč in podporo. Bomo videli. Kot bomo videli ali bo novi poslanec v hrvaškem Saboru **Armin Hodžić**, ki bo predstavljal Bošnjake, Črnogorce, Makedonce, Albance in Slovence, držal besedo in dejansko poleg svoje, bošnjaške, iz katere izhaja, enakovredno zastopal tudi ostale manjšine, med njimi slovensko, kar je zagotovil v pogovoru za Novi odmev. Kot pravi, bo v stiku s predstavniki slovenske in drugih omenjenih manjšin, prisluhnil jim bo in se zavzel za izpolnitev njihovih interesov. V nasprotju z njegovo predhodnico, ki ni imela skorajda nobenih stikov z drugimi manjšinami. Med drugim tudi pravi, da se bo zavzel za rešitev vprašanja prostorov na Masarykovi.

Še na en obče zelo aktualen pogovor v 85. številki Novega odmeva naj tukaj opozorimo, čeprav nima neposredne zveze z manjšinsko problematiko. Zadeva pa vse nas. Pogovarjali smo se s priznano klimatologinjo in strokovnjakinjo za podnebne spremembe iz Ljubljane **Lučko Kajfež Bogataj**, ki opozarja da je res skrajni čas, da se glede varstva okolja, narave in podnebja nekaj naredi, sicer bo prepozno. Kot pravi, je potreben "reset", saj slabe razmere v okolju ubijajo veliko bolj kot vojne, nobena rešitev, ki jo bomo sprejeli, pa ne bo dala hitrih rezultatov.

Ob prebiranju Novega odmeva se lahko tudi podrobno seznanite s prireditvami v okviru pesniškega festivala Vrazova Ljubica v Samoboru in drugimi slovensko-hrvaškimi kulturnimi dogajanji v letošnji pomladi, v branje priporočamo tri slovenske knjige treh zelo različnih slovenskih pisateljic, ljubiteljem slovenske kuhinje pa bosta prav prišla dva domača recepta za vroče poletne dni, na zadnji strani tokrat ne omenjamo politike, temveč primerjamo nastope slovenske in hrvaške nogometne reprezentance na Euru v Nemčiji. Čeprav, seveda, nogomet in politika si nista tako daleč, kot se morda zdi.

Iz uredništva Novega odmeva vam želimo prijetno branje in lepo ter ne prevroče poletje!

DAN DRŽAVNOSTI

VEČ KOT 300 GOSTOV NA URADNEM SPREJEMU IN SLOVESNI KONCERT

Osrednji državni praznik smo Slovenci v Zagrebu zaznamovali z dvema dogodkoma. V četrtek, 20. junija, je slovensko veleposlaništvo organiziralo uradni sprejem v vrtu Arheološkega muzeja, dan kasneje pa sta Slovenski dom in Svet slovenske manjšine Mesta Zagreb pripravila še slovesni koncert.

Tanja Borčić Bernard

Sprejema slovenskega veleposlaništva v Zagrebu so se udeležili pomembni predstavniki političnega, gospodarskega, kulturnega in družbenega življenja na Hrvaškem, predstavniki drugih diplomatskih predstavništev na Hrvaškem ter številni Slovenci, ki živijo ali delujejo na Hrvaškem, skupno preko 300 gostov. Veleposlanik **Gašper Dovžan** je v govoru spomnil na dogodke pred 33 leti, ko sta Slovenija in Hrvaška v medsebojni koordinaciji razglasili svojo državnost ter se spomnil vseh, ki so v obdobju, ki je sledilo, obranili našo suverenost. „Slovenija je vse od svojega nastanka sledila načelom miru, varnosti in sodelovanja v mednarodni skupnosti. Zavezanost spoštovanju mednarodnega prava je eno od naših vodil. Verjamemo, da je to lahko edina osnova za dobro multilateralno sodelovanje in sobivanje držav v mednarodni skupnosti. Prepričani smo, da je spoštovanje teh zavez temelj miru in stabilnosti v svetu," je dejal veleposlanik Dovžan. Omenil je polariziran svet, v katerem živimo ter vse večje pritiske na mednarodno ureditev, tudi v obliki hibridnih groženj. Evropska unija ima po njegovih besedah veliko odgovornost, da pokaže transformativno moč integracijskih procesov, ki predstavljajo uspešen model preseganja zgodovinskih konfliktov, zagotavljanja dialoga, miru, vzpostavljanja ekonomskih in razvojnih ravnovesij, blagostanja in tudi sodelovanja pri spopadu s ključnimi izzivi, ki jih prinaša prihodnost. „Skupno odzivanje na raznovrstne krize je lep dokaz, da smo različnim pogledom navkljub, sposobni najti skupni imenovalec ter

Foto: Matej Grgić

Nagovor veleposlanika Gašperja Dovžana.

Foto: Matej Grgić

EU po vsaki krizi narediti odpornejšo." Sodelovanje med Slovenijo in Hrvaško se je še okrepilo v pogojih skupnega članstva v EU, Natu ter območju evra in schengena. Veleposlanik Dovžan je ob tem poudaril, da sta Slovenija in Hrvaška druga drugi med najpomembnejšimi trgovinskimi partnericami. Medsebojna blagovna in storitvena menjava je na letni ravni dosegla 9,5 milijard evrov. Vsak tretji evro investicij iz Slovenije se vloži na Hrvaško in skoraj toliko tudi v obratni smeri. Državi odlično sodelujeta tudi v kulturi, znanosti, izobraževanju, športu in drugod. Posebej je omenil Slovence na Hrvaškem, kot ljudi, ki bogatijo skupni prostor in prispevajo k tesni medsebojni povezanosti obeh držav. Uradni sprejem se je nadaljeval ob slovenskih dobrotah in glasbeni spremljavi kvinteta Orkestra slovenske vojske.

Koncert v Glasbeni akademiji

Dan pozneje, v petek 21. junija, sta Slovenski dom Zagreb in Svet slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb organizirala svečani koncert. V dvorani Blagoja Berse Glasbene akademije v Zagrebu so nastopili člani Tria Vivere iz Slovenije. Operni pevci **Matjaž Robavs, Aljaž Farasin** in **Rok Ferenčak** so se zbranim predstavili z lastnimi avtorskimi skladbami in izbranimi priredbami domačih ter

Foto: Antun Bukovec

Trio Vivere.

Foto: Antun Bukovec

Unikatno poslikana steklenica.

svetovnih uspešnic: V*ivere, Pustite nam ta svet, Granada, Lipi anđele, Ko si na tleh, Surrender, Granada, Solinar, Vela Luka, Volare, O sole mio ter Zate / Lahko noč.* S čarobnimi glasbenimi trenutki poln večer je občinstvo nagradilo z aplavzom in bisom, zatem pa so ponovno zazvenele *Vivere* in na koncu *Dan ljubezni,* nepozabna pesem skupine Pepel in kri. Slovenski dom Zagreb jim je v zahvalo podaril posebne steklenice, ki jih je unikatno oslikala članica ustvarjalne delavnice Šopek, **Stanka Novković** z motivi Slovenskega doma Zagreb. Trio Vivere se je posebej zahvalil vabilu in angažmaju predsednika Slovenskega doma Zagreb in SSNM MZ **Darku Šoncu**.

Poleg pripadnikov slovenske skupnosti so se koncerta udeležili tudi namestnik veleposlanika Republike Slovenije na Hrvaškem **Miha Fatur**, podpredsednik Sveta za narodne manjšine Republike Hrvaške **Milan Vukelić,** odposlanka župana Zagreba **Tanja Horvatin**, predstavniki drugih narodnih manjšin, ugledni hrvaški umetniki, pa tudi predstavniki kulturnih in znanstvenih ustanov.

Sledilo je prijetno druženje v preddverju Glasbene akademije.

Koncert si je mogoče ogledati na kanalu youtube.

Glasbena čestitka Slovencev iz zamejstva in sveta ob dnevu državnosti

Urad vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu je letošnji državni praznik dan državnosti obeležil z video glasbeno voščilnico Slovencev iz zamejstva in izseljenstva. V posnetku se izmenično pojavljajo slovenski zbori, pevski in glasbeni sestavi in folklorne skupine, ki prepevajo ali plešejo na zvoke pesmi *Ljubim te Slovenija* ansambla Alpski kvintet. Vabilu se je odzval tudi Mešani pevski zbor Slovenski dom Zagreb. Po navodilih Urada vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu so pridno vadili in naredili video in zvočni posnetek, ki ga je posnel dirigent **Ivica Ivanović** in katerega del je bil vključen v voščilnico. To so objavili na dan državnosti, videti pa jo je mogoče na spletni strani Urada vlade RS za Slovence v zamejstvu in na kanalu Youtube.

(sh)

Foto: Antun Bukovec

Velik aplavz občinstva.

KONCERT DVEH ZBOROV

GLASBENI VEČER S PRIJATELJI Z REKE

Mešani pevski zbor Slovenski dom Zagreb je imel to pomlad kar bogat spored nastopov. Začelo se je v petek, 5. aprila, ko je Slovenski dom Zagreb odprl svoja vrata za poseben glasbeni večer, ki je združil prijatelje z Reke in domače ljubitelje glasbe. V harmoniji zborovskega petja in slovenske pesmi so se na odru prepletali glasovi Mešanega pevskega zbora Slovenskega društva Bazovica z Reke in Mešanega pevskega zbora Slovenski dom Zagreb.

Nika Klepec

Zbor Slovenskega društva Bazovica, ki je bil ustanovljen leta 1947, je skozi desetletja postal simbol slovenske kulture na Reki, saj združuje tradicijo in sodobnost. Zbor, ki ga zdaj vodi profesorica petja **Ingrid Haller,** je znan po izvajanju slovenskih ljudskih pesmi in umetnih skladb priznanih skladateljev. Njihovo petje odraža kulturne vrednote in bogati duha poslušalcev.

Pevski zbor Slovenski dom Zagreb, pod vodstvom profesorja **Ivice Ivanovića**, prav tako prispeva k ohranjanju slovenske pesmi. Zbor, ki je leta 2022 praznoval 90-letnico delovanja, s svojim repertoarjem obsega različne glasbene žanre in z njimi ohranja slovensko narodno zavest.

Na glasbenem večeru so odmevale pesmi, ki so obiskovalce popeljale skozi različne odtenke čustev in melodij. Program je vključeval dela, kot so *Bazovica, Sunce na Kvarneru, Na jezeru, Planinska, La Montanara, Kje so tiste stezice, Moja kosa je križavna in Dajte, dajte!*. Skupna pesem večera je bila *Pevec* A. Foersterja, medtem ko je član **Marjan Dirnbek** na orglicah poskrbel za glasbeno popestritev.

Oba zbora sta s svojim petjem ustvarila most med generacijami in narodnostmi, kar je dokaz, da glasba ne pozna meja. Njihova prizadevanja so bila nagrajena s številnimi priznanji in nagradami za pomemben prispevek k slovenski kulturi in dediščini.

Glasbeni večer v Slovenskem domu Zagreb je bil praznik za ušesa in dušo, ki je odseval lepoto slovenske glasbe in poudaril pomen medsebojnega spoštovanja in dobrosrčnosti.

Foto: akm

Skupni nastop s pesmijo *Pevec*.

PRIMORSKA POJE

PREPEVALI SMO V KORTAH ...

Tudi letos se je naš Mešani pevski zbor udeležil revije Primorska poje, ki vsako leto spomladi poteka v več krajih po Primorski v Sloveniji, pa tudi preko meja, kjer živijo Slovenci. Moto letošnje revije je bil Naj pesem srca prebudi.

Branka Popović

Naš zbor je nastopil 19. aprila v Kortah. Na začetku nas je pozdravila in nam zaželela vse dobro predsednica Zveze pevskih zborov **Janja Konestabo**. Poudarila je pomen zborovskega petja, saj nas seznanja z lepoto slovenske ljudske in umetne zborovske pesmi, razvija smisel za višeglasno muziciranje, skrbi za prenos nesnovne kulturne dediščine ter razvija nacionalno zavest, prav tako pa vpliva na boljše počutje pevcev.

Naš zbor je zapel tri pesmi: *Adamček se zjutraj zbudi, Kaj je pa tebi ljubica* in *Pevec*. Poleg našega zbora so ta večer v Kortah nastopili še ženski pevski zbor iz Škednja, mešana pevska zbora iz Pirana in Vrtojbe, vokalna skupina Chorus'97 iz Mirna ter moški pevski zbor iz Kromberka. Po koncertu je sledila pogostitev za vse pevce. Skleda okusne jote, kozarček vina in pesem je stekla kar sama od sebe. V veselem razpoloženju smo se odpravili do Izole, kjer smo prenočili.

Naslednji dan smo obiskali Marezige. Tam smo imeli dve uri časa za ogled kraja, fotografiranje in pogovor ob kavici ali čem drugem. V Zagreb smo se vrnili polni vtisov. Veselimo se novih vaj in naslednjega nastopa v Sloveniji.

55. revija Primorska poje je letos potekala od 23. februarja do 11. maja po Primorski, Italiji, Hrvaški (Pulj, Umag) in Koroški. Na 35 koncertih se je predstavilo 210 zborov iz Primorske Slovenije, Italije, Hrvaške, Madžarske, Avstrije, Francije in prvič tudi Bosne in Hercegovine (Tuzla).

Organizatorji revije so: Zveza pevskih zborov Primorske, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza slovenske katoliške prosvete, Zveza cerkvenih pevskih zborov in Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Foto: Sonja Jelača

Mešani pevski zbor Slovenski dom Zagreb med nastopom v Kortah.

TABOR SLOVENSKIH ZBOROV

... IN V ŠENTVIDU PRI STIČNI

Potem, ko je maj minil brez koncerta, se je naš zbor sredi junija spet odpravil na Tabor slovenskih pevskih zborov v Šentvid pri Stični. Letos mineva že 45 let, kar pevski zbor Slovenski dom Zagreb nastopa v Šentvidu pri Stični. Letošnji tabor je bil že 53. in je potekal pod geslom Ta šmentana ljubezen.

Cvijeta Pandol

Začelo se je tradicionalno v soboto, 15. junija s tradicionalnim koncertom slovenskih pevskih zborov iz zamejstva in drugih držav v Osnovni šoli Ferda Vesela. Nastopali so pevci in pevke iz Šentvida pri Stični, Reke, Splita in Zagreba iz Hrvaške, Beograda in Zrenjanina iz Srbije, ter Gornjega Senika iz Madžarske. Naš pevski zbor je zapel ljudsko *Adamček se zjutraj zbudi, Pevca* Josipa Hašnika in Avsenikovo *Lepo je biti muzikant*. Nastop je bil dober in vesel, publika je na koncu pela z nami.

Naslednji dan, v nedeljo je bila kot vselej osrednja prireditev, na kateri je nastopilo približno 100 pevskih zborov, med njimi tudi otroški in mladinski. V programu so sodelovali še Policijski orkester, folklorna skupina Vidovo in recitatorji srednje šole Josipa Jurčiča. Pevski zbori so odpeli 20 pesmi. Dirigent **Igor Švara** je izbral pesmi, ki v duhu letošnjega gesla opevajo ljubezen.

Pred osrednjim dogodkom je potekala slavnostna povorka sodelujočih zborov od gasilskega doma do OŠ Ferda Vesela. Že od jutranjih ur je bilo mogoče obiskati tudi sejem domače obrti in umetnosti.

Bil je to dan poln glasbe, prijateljstva in nepozabnih trenutkov srečanja starih prijateljev. Mogoče je najboljši opis dal slavnostni govornik, bivši slovenski predsednik Borut Pahor, ko je dejal: „Ko poješ, daš v pesmi svojo dušo. Ko zapoješ skupaj z drugimi, tvoja duša z njimi išče skupen zven. To ni kar tako. Ljudje se v skupnosti počutimo varne. Ko smo skupaj, vemo da bomo vsemu kos in da bomo tudi za najtežje probleme našli rešitev. Petje v zboru je najboljši priročnik za učenje skupnosti. Petje zahteva trud, znanje, tudi pogum in samozavest. Z glasbo izražaš čustva, s pesmijo jih daješ tudi drugim. Med pevci in poslušalci nastane vez ki je zelo posebna, je kot vabilo da bi skupaj poiskali kar nas povezuje in pozabili na vse kar nas ločuje."

Pevski zbor Slovenski dom je kot jubilant prejel plaketo za 45 let na Taboru. Bili smo zelo srečni in ponosni.

Se vidimo prihodnje leto na 54. Taboru slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Foto: JSKD OI Ivančna Gorica

Vodja zbora Stanka Herak sprejema plaketo, ki jo je zbor prejel za 45. letno udeležbo na taboru.

Foto: so

DOMOVINA JE LJUBEZEN

ZA KONEC PA ŠE V ŠEMPASU

Za konec spomladanske sezone so naši pevci nastopili še v Šampasu pri Novi Gorici, kamor so odšli na povabilo tamkajšnjega KPD Lipa, ki vsako leto ob Dnevu državnosti organizira koncert pod nazivom *Domovina je ljubezen*.

Stanka Herak

Društvo Lipa Šempas goji prijateljske stike in sodeluje s slovenskimi kulturnimi društvi v zamejstvu, s Slovenci v Italiji, na Avstrijskem Koroškem, v Porabju na Madžarskem, na Hrvaškem, pa tudi v Makedoniji in Srbiji. Plod tega sodelovanja je bilo že 15. tradicionalno srečanje in koncert zamejskih slovenskih zborov. Sporočilo prireditev je pripadnost slovenskemu narodu in ljubezen do Slovenije, skupne domovine.

Na letošnjem koncertu 22. junija so poleg nas sodelovali še pevci iz Avstrije in Italije. Domačini so nam pripravili dobrodošlico z njihovimi dobrotami in nas popeljali na razgled Šempasa. Vodič **Emil Batič** je pripovedoval o razvoju imena mesta (Sancto Passo (Sveti Prehod), Schonpass (Lepi Prelaz-Prehod), pa o zgodovini, od časov vdiranja Benečanov, Turkov, Francozov prek Soške fronte in Jugoslavije do sedanje samostojne Slovenije. Zanimivo je bilo videti zvonik, katerega vrh krasijo t.i. gibelinske cine oziroma cine na lastovičji rep (v ustnem izročilu uporabljamo izraz beneška krona). To je edini zvonik na tej strani Soče s takšno arhitekturo. Izvedeli smo o delovanju plemiških družin Orzon in Vaccanoo, končali pa v muzeju Mehdi Husenzajde - Mihajla iz Azarbejdžana, ki se je v drugi svetovni vojno boril s slovenskimi partizani proti okupatorju.

Koncert Domovina je ljubezen je bil v dvorani kulturnega doma Šempas. V programu so sodelovali zbor Osnovne šole Šempas, ženska vokalna skupina Jezero iz Doberdoba v Italiji, moški pevski zbor Trta iz Žitare vasi na Avstrijskem Koroškem, harmonikar **Tomaž Boškin**, pevski zbor Slovenski dom Zagreb in MePZ Lipa iz Šempasa. Nagovorila nas je predsednica KS Šempas **Barbara Kante**, slavnostni govornik je bil zgodovinar **Renato Podberščič**. Govoril je o slovenskem jeziku in Sloveniji od Karantanije do sedanjosti.

Zbori so zapeli svoj repertoar, od treh do petih pesmi. Zanimivo je bilo, da so kar trije zbori peli po eno pesem ob spremljavi harmonike, med njimi tudi naš zbor, pa še posamična točka je bila nastop domačega harmonikarja. Mi smo se predstavili s pesmimi *Adamček se zjutraj zbudi, Pevec, Lepo je biti muzikant* in z venčkom narodnih. Vsak zbor je na svoj način in s pesmimi v slovenskem jeziku pokazal povezanost z domovino. Organizatorji in občinstvo v dvorani je to prepoznalo in nas prisrčno nagradilo z aplavzom. Za konec smo še pozno v noč skupaj prepevali in se družili.

Ker smo bili kar daleč od Zagreba, smo pevci odšli v že prej rezerviran hotel na počitek. Že kar priletni pevci smo se spočili in naslednje dopoldne odšli na Sveto Goro. Kraj velja za najpomembnejšo božjo pot v zahodni Sloveniji. Največja znamenitost kraja je bazilika Kraljice Svetogorske.

Po strmi in serpentinasti poti do podnožja, smo se zadovoljni, s kar nekaj lepimi slikami s pogledom na reko Sočo in Novo Gorico, odpravili domov.

Z gostovanjem v Šempasu smo zaključili pevsko sezono za leto 2023/2024.

V Šempasu smo imeli še en uspešen nastop za zaključek pevske sezone.

Foto: sh

ZBOR A. M. SLOMŠEK NA PRIMORSKI POJE

Tudi letos smo se zelo razveselili nastopa na prireditvi v okviru revije Primorska poje, ki je tokrat potekala že 55. Zato smo zavzeto vadili in 14. aprila nastopili v cerkvi sv. Križa v Križu pri Trstu.

Olga Tkalčec

Pred zbranim občinstvom smo se najprej spomnili našega dolgoletnega zborovodje Vinka Glasnovića, saj so naslednji dan, 15. aprila, minila natančno tri leta, odkar nas je zapustil. V njegov spomin smo zapeli pesem *V nebesih sem doma*, naslednji dan pa smo mu prižgali svečko. Nadaljevali smo s pesmimi *Lepa si Marija*, ki jo je uglasbil Franz Schoepf in *Hvali svet odrešenika*, katere avtor glasbe in besedila je A. M. Slomšek ter *Bratje molimo, da sprejme Bog dar* neznanega avtorja. Naši rojaki v Križu so nas zelo lepo sprejeli in pogostili. Prespali smo v Sežani in v njej preživeli lepo naslednje dopoldne, ko smo si ogledali tamkajšnji čudovit botanični vrt, po kosilu pa se z lepimi spomini odpravili proti Zagrebu. Sicer pa nadaljujemo z rednimi vajami, razen če nam to kaj ne prepreči, kot npr. neurje (31. maja), tudi maše v slovenskem jeziku se nadaljujejo, je pa zadnja majska odpadla, ker je tisti dan GNK Dinamo praznoval naslov prvaka na Trgu bana Jelačića. Sicer pa slovenske maše večinoma vodita **Anton Trpin** iz Šentjerneja in **Ludvik Žagar** iz Velike doline, prvič pa je 24. marca maševal duhovnik **Jošt Mežeg**.

Popravek:

V prejšnji številki je bilo v pogovoru z zborovodjem **Hosujem** navedeno, da je bila Duhovna sekcija ustanovljena leta 1994, kar ne drži. Duhovna sekcija je bila ustanovljena leta 1991.

Foto: ot

MePZ A. M. Slomšek z rojaki v Križu pri Trstu.

OBLETNICA

95 LET KPD SLOVENSKI DOM ZAGREB

Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom Zagreb praznuje letos 95 let delovanja, kar bomo jeseni obeležili s slavnostno prireditvijo v Histrionskem domu. 2. oktobra 1929 je namreč dr. Fran Zavrnik sklical prvi neformalni sestanek pripravljalnega odbora za ustanovitev društva, ki bi povezalo Slovence v Zagrebu in pripomoglo k ohranjanju nacionalne identite med njimi. Prvo ime je bilo Slovenska knjižnica in čitalnica in katerega neposredni naslednik je KPD Slovenski dom Zagreb. Gre za eno najstarejših tovrstnih društev po svetu izven Slovenije z neprekinjenim delovanjem.

Drago Balažič

V zadnjih desetletjih je že tradicija, da obeležujemo ne le okrogle pač pa tudi obletnice na 5 let, pravi predsednik Slovenskega doma Zagreb **Darko Šonc** in v šali doda, da bi "glede na to, da smo vse starejši, morali praznovati vsako leto", pravi med smehom. "Šalo na stran, 95 let je zelo častitljiva obletnica in vse leto je nekako v tem znamenju, s tem da bo vrhunec tega obeleževanja prireditev, ki bo 15. novembra v Histrionskem domu, v katerem smo obeleževali že kar nekaj teh obletnic. Ker je to gledališki dom, si tudi to prireditev ob 95. obletnici predstavljamo v obliki gledališče predstave, čeprav koncept še ni dorečen, scenarij pripravlja **Tomaž Letnar**, vsekakor pa naj bi bila prireditev na visokem profesionalnem nivoju".

Poleg prikaza delovanja društva in skupin, ki delujejo v njegovem okviru, je predvideno, da bi posneli krajši dokumentarni film o društvu, o njegovih selitvah in različnih lokacijah, saj se je do slovensko društvo v prvih dveh desetletjih večkrat selilo, od leta 1949 naprej pa je na Masarykovi. Najbrž je zdaj težko ali sploh nemogoče povedati kaj bistveno novega o delovanju društva skozi zgodovino, verjetno je malo možnosti, da bi odkrili kake nove še neznane podatke, dokumente, fotografije, dejstva, se strinja Darko Šonc. "Da ne bi ponavljali že znanih podatkov in dejstev ali se zatekali k nepotrebnim govorom, bi želeli pripraviti dinamično prireditev, morda dali besedo nekaj našim starejšim članom, ki bi v neposrednem pogovoru pripovedovali, kako so živeli s Slovenskim domom in kako oni čutijo ta jubilej. Vendar, kot rečeno, scenarij še ni dorečen in zato tudi še o nastopajočih in uglednih gostih ne moremo kaj dosti povedati", o načrtovani prireditvi pravi predsednik in dodaja, da so tudi drugi letošnji dogodki v znamenju te obletnice, kot je bil recimo izid knjige SLOVENCI NA HRVAŠKEM - gospodarski, znanstveni, kulturni in duhovni prispevki, avtorjev **Filipa Škiljana** in **Vlatke Dugački**.

V kakšnem stanju pa sta ob 95. obletnici društva organizacija in skupnost Slovencev v Zagrebu? Težave, ki jih ima manjšinska skupnost v glavnem mestu, niso dosti drugačne od težav, s katerimi se ubadajo slovenske manjšine drugod v zamejstvu – Italiji, Avstriji, Madžarski. To so upadanje števila pripadnikov manjšine, izginjanje oz. vse slabše obvladovanje maternega jezika, nezanimanje za aktivno delovanje in povezovanje v društvih, zlasti med mladimi. Šonc temu pritrjuje, a hkrati dodaja, da društva še vedno delujejo in zagrebško je najstarejše takšno društvo Slovencev v Evropi, ki se lahko pohvali z neprekinjenim delovanjem. "Morda celo na svetu, čeprav se s tem nekateri ne strinjajo. Govorimo seveda o kulturnih društvih Slovencev na tujem, ki delujejo brez daljših prekinitev. Glede kondicije pa, če uporabim to, v času evropskega nogometnega prvenstva aktualno besedo, moram žal ugotoviti, da društvo ni v najboljši kondiciji. Predvsem zato, ker tisti, ki še delujemo, smo vse starejši, velik problem je, kako pritegniti mlade k delovanju društev. Med njimi je vse manj pripravljenosti za delo, vse manj je nacionalnega naboja… Potrebno je in bo veliko energije, da ohranimo ta društva, da najdemo ljudi, ki bodo prevzeli štafetno palico pri vodenju in ohranjanju delovanja slovenskih kulturnih društev, ki so, vsaj ko govorimo o Hrvaški, jedro dogajanj med Slovenci in gonilna sila pri ohranjanju slovenske identitete", ocenjuje predsednik Slovenskega doma Zagreb Darko Šonc.

DAN ČEBEL

Medena pravljica v Slovenskem domu

Tudi Slovenci v Zagrebu smo letos obeležili svetovni dan čebel, ki ga od leta 2018 na predlog Slovenije in po odločitvi Organizacije združenih narodov obeležujemo vsako leto 20. maja. Da bi se pobliže seznanili s pomenom čebel, čebelarstvom in čebeljimi pridelki, smo k nam povabili priznano čebelarsko družino Šolar iz Slovenije.

Marjeta Trkman Kravar

Šolarjevi iz Strmce pri Laškem se že dolga leta zelo uspešno ukvarjajo s čebelarstvom, lectarstvom in apiturizmom. Med drugim so tudi prvi čebelarji na svetu, nosilci certifikata izvrstnosti v čebelarskem turizmu - Top Bee.

Darja Šolar nas je skozi zelo zanimivo in poučno predavanje, obogateno s fotografijami, seznanila s pomenom čebel in čebelarstva za življenje ljudi, predstavila je apiturizem in postopek certificiranja ponudnikov v Sloveniji ter zakladnico apiterapije, seznanila nas je z njihovo »medeno pravljico«, s celotno njihovo dejavnostjo, z uspehi in nagradami, ki so si jih prislužili s trdim delom. Izvedeli smo tudi, kako pravilno uporabljati in shranjevati čebelje pridelke.

Vsi navzoči smo z velikim zanimanjem prisluhnili predavanju in nasvetom, po predavanju pa smo uživali v degustaciji različnih vrst slovenskega medu, medenega likerja, medenega soka in zelo okusnih domačih medenjakov. Imeli smo tudi možnost nakupa njihovih medenih izdelkov in spominkov.

Veliko ljudi o čebelah ne ve veliko, morda le toliko, da proizvajajo med in da nas čebele lahko pikajo ter da so nujne za opraševanje rastlin, a tu se v glavnem znanje o čebelah konča. Ljudje v naših krajih zaradi neznanja imajo prevelik »strah« pred čebelami, zato se izobražujmo in posvetujmo, kupujmo med in čebelje pridelke priznanih čebelarjev, domačih pridelovalcev, na balkone in vrtove posadimo medovite rastline, da bo našim čebelam lažje.

Medeni izdelki so se dobro prilegli.

V Sloveniji je, kot smo lahko slišali, čebelarstvo tako prisotno, da je že postalo del nacionalne identitete. Slovenija je izvorno območje kranjske čebele (apis mellifera carnica), ki je znana kot zelo miroljubna čebela. Slovenija je znana tudi po značilnih čebeljih panjih in njihovem posebnem okrasju (panjskih končnicah). Za uspeh čebelarstva v Sloveniji je zagotovo zaslužen Anton Janša, znan kot začetnik in učitelj sodobnega čebelarstva, čigar nauk je aktualen še danes in katerega rojstni dan (iz leta 1734) je tudi svetovni dan čebel. Sicer pa na svetu obstaja veliko različnih pasem čebel, ki imajo svoje posebnosti. V svetu imajo čebelarji različne panje, različne tehnologije, a vsi čebelarji imajo isti cilj, to je ohraniti čebele, ki jim bodo dajale čim več kakovostnih čebeljih pridelkov (med, propolis, vosek, matični mleček, cvetni prah, čebelji strup...). Čebelarstvo je v mnogih državah postalo prava gospodarska panoga, kar zagotovo ni dobro. Največjo grožnjo pa predstavljajo pesticidi in drugi strupi, ki se uporabljajo v kmetijstvu ... Čebele že desetletja ogrožajo tudi bolezni, ki jih je mogoče odpraviti le z velikim znanjem. Na žalost imajo čebele tudi naravne sovražnike, in sicer ose, mravlje, pajke, ptice, medvede …

Obe foto: Antun Bukovec

Darja in Gregor Šolar sta predstavila čebelarstvo in njuno "medeno pravljico".

KNJIGA IMEN IN OBRAZOV

PREDSTAVITEV KNJIGE *SLOVENSKI TABORIŠČNIKI V JASENOVCU* V MARIBORU

V Scherbaumovem salonu Muzeja narodne osvoboditve Maribor je bila 14. maja ganljiva in pomembna predstavite knjige, ki osvetljuje eno temnejših poglavij novejše zgodovine. Knjiga z naslovom *Slovenski taboriščniki v Jasenovcu – knjiga imen in obrazov* je delo avtorja Slavka Alojza Kramarja, ki je svoje življenje posvetil raziskovanju in dokumentiranju usod slovenskih taboriščnikov v ustaškem taborišču Jasenovac med drugo svetovno vojno.

Nika Klepec

Avtor, inženir in ekonomist po poklicu, je knjigo začel pisati kot poklon svojemu očetu, ki je bil med žrtvami tega krutega kraja. Zgodba očetove smrti, ko je bil avtor star deset let, ga je spremljala skozi celotno življenje in ga naposled pri devetdesetih letih spodbudila k pisanju te knjige. S tem delom je Kramar rešil iz pozabe številne Slovenke in Slovence, ki so bili umorjeni ali so umrli v taborišču.

Na predstavitvi sta sodelovala tako avtor kot tudi urednica knjige, novinarka in publicistka **Ilinka Todorovski**. Dogodek je otvorila direktorica muzeja, **Simona Tripković**. Avtor in urednica sta obiskovalcem predstavila proces nastajanja knjige in zgodbe, ki so v njej zbrane. Knjiga je posvečena 306 umrlim in 103 preživelim slovenskim taboriščnikom, ki so med letoma 1941 in 1945 preživeli grozote Jasenovca. Avtor je poudaril, da je leta zbiral podatke, da bi ustvaril čim bolj celovito in natančno delo.

Knjiga Slovenski taboriščniki v Jasenovcu – knjiga imen in obrazov ni le seznam imen in obrazov, ampak tudi zbirka žalostnih in tragičnih zgodb, ki pričajo o usodah posameznikov in družin, ujetih v vojni vihri. Avtor in urednica sta na koncu predstavitve poudarila, da je knjiga nedokončan projekt, saj se še vedno odkrivajo nove zgodbe, ki čakajo, da bodo povedane.

Predstavitev je bila več kot le formalni dogodek, bila je priložnost za spominjanje, počastitev in obljubo, da takšne tragedije ne bodo nikoli pozabljene. Po uradnem delu je sledilo prijetno druženje, kjer so se obiskovalci lahko pogovarjali z avtorjem in urednico ter izmenjali svoje misli in občutke o knjigi in njenem pomenu.

Foto: nk

Ilinka Todorovski in Slavko Alojz Kramar.

FOTOREPORTAŽA

Izlet v Škofjo Loko

Učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika v Slovenskem domu Zagreb gremo vsako leto, ko končamo s poukom, na izlet v Slovenijo. Tokrat smo se odločili za Škofjo Loko. Na pot smo se podali 25. maja. Simpatično mestece z lepo ohranjenim srednjeveškim mestnim središčem smo si ogledali sami. V muzeju na Loškem gradu pa nas je po razstavi popeljala kustosinja in nam razkrila veliko zgodovinskih zanimivosti - tudi to, da je bila Škofja Loka leta 1987 razglašena za kulturni spomenik.

Pot smo nadaljevali v Radovljico, kjer smo imeli kosilo in se po njem vrnili v Zagreb, polni vtisov z izleta, na katerem smo se res imeli čudovito in s katerega vam na ogled postavljamo le nekaj od več deset fotografij, ki smo jih posneli v Škofji Loki.

Pred Škofjeloškim gradom.

Pred leseno vaško hišo na zemljišču muzeja.

Kustosinja razlaga zgodovino.

Sprehod po Škofji Loki.

Sprehod po parku v bližini Škofjeloškega gradu.

OBISK

Spoznavanje zanimivosti Brežic

Člani in članice Slovenskega doma Zagreb smo 11. maja obiskali Brežice, kjer smo bili gostje tamkajšnje glasbene šole, se povzpeli na vodovodni stolp in si ogledali Posavski muzej.

Nada Rapotec-Rogulj

Glasbeno šolo v Brežicah nam je predstavil ravnatelj, profesor **Daniel Ivša**, ki je povedal, da je bila šola v svoji bogati zgodovini od ustanovitve leta 1946 vedno pomemben dejavnik kulturnih dogajanj na območju občine, saj že vrsto let vzgaja in izobražuje mlade glasbenike. Ima več oddelkov in sicer za klavir, godala, kitaro, trobila, citre, tamburico, pihala, harmoniko in oddelek za petje. V šoli delujejo vokalna skupina Solzice, citrarski, pihalni, tamburaški in kitarski orkester. Glasbeniki nastopajo med drugim tudi na javnih prireditvah in se udeležujejo glasbenih tekmovanj, na katerih dosegajo lepe uspehe. Profesor Ivša je z veseljem povedal, da je med mladimi veliko zanimanja za vpis v glasbeno šolo.

Z lepimi vtisi in dobrimi željami smo se poslovili od prijaznega ravnatelja in se napotili k brežiškemu vodovodnemu stolpu. Zgrajen je bil leta 1914 za potrebe mestnega vodovoda in je visok 46 metrov. Na vrhu je imel rezervoar s kapaciteto 160 kubičnih metrov vode.

Do leta 1983 je služil oskrbi prebivalcev mesta s pitno vodo, od takrat pa je spomenik tehnične in kulturne dediščine ter simbol Brežic in kot tak je upodobljen tudi na uradnem znaku Občine Brežice. Povzpeli smo se na vrh

Ena največjih znamenitosti Brežic je tudi tamkajšnji vodovodni stolp.

stolpa, od koder smo imeli krasen razgled na pokrajino na vse strani. V gostinskem lokalu, ki je odprt v stolpu, smo si odpočili od zahtevnega vzpenjanja po stopnicah in se okrepčali s kavo.

Pri Vodovodnem stolpu smo se srečali z direktorico Posavskega muzeja Brežice **Alenko Černelič Krošelj**, s katero slovenska skupnost iz Zagreba že nekaj časa uspešno sodeluje na kulturnem področju. Povabila nas je na kratek koncert pred poslopjem brežiške občine, kjer smo prisluhnili brezčasni skladbi Slavka Avsenika *Na Golici* v izvedbi pihalnega orkestra KD GPO Loče. Od tam smo se podali na obisk lepe renesančne stavbe, najmogočnejše v mestu, v kateri je Posavski muzej Brežice. Grad, ki je bil zgrajen sredi 16. stoletja, stoji na mestu, kjer je bil nekoč grad, ki je bil porušen med velikim kmečkim uporom leta 1515. V 18. stoletju je to postal bivalni dvorec. Notranjost so prezidali in preuredili v baročnem duhu ter poslikali Viteško dvorano, dvoramno stopnišče in kapelo. V času prve svetovne vojne je bila v Viteški dvorani vojaška bolnišnica. Grajsko poslopje je močno prizadel potres leta 1917, ko je bil uničen del okrasnih štukatur in kitajski salon.

Po drugi svetovni vojni, od leta 1949, je v gradu Posavski muzej Brežice, ki ima svoje zbirke v celotnem drugem nadstropju, kjer je 24 razstavnih prostorov. V njih je predstavljena zgodovina in dediščina Posavja od pradavnine do danes. Sodobne razstave govorijo o načinih življenja Posavcev in predstavljajo predmete, ki pripovedujejo resnične zgodbe o ljudeh, delu, praznikih, umetnosti, vojni in miru.

Del muzejske izkušnje je tudi ogled poslikav na stopnišču, v kapeli in Viteški dvorani. Slednja je edinstvena in največja v celoti poslikana baročna dvorana na Slovenskem. S prizori iz antične mitologije jo je v začetku 18. stoletja poslikal Frančišek Karl Remb (1675–1718) po naročilu takratnega lastnika dvorca, grofa Attemsa. Tako kot takrat je Viteška dvorana tudi še zdaj prostor uživanja v umetnostnih dosežkih različnih področij, v njej se odvijajo različne kulturne prireditve, slovesnosti, koncerti in svečani sprejemi.

Z ogledom Viteške dvorane se je tudi končalo naše popotovanje po Brežicah, ki ga je organiziral Svet slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb in zadovoljni, polni lepih vtisov ter novih spoznanj smo se vrnili v Zagreb.

Obe foto: akm

Po ogledu muzeja nas je kustos **Boštjan Kolar** popeljal v Viteško dvorano in nam jo podrobno predstavil.

ZVEZA SLOVENSKIH DRUŠTEV

NAJVEČ POZORNOSTI JEZIKU, IZOBRAŽEVANJU, KULTURI IN GOSPODARSTVU

18. maja je bila na sedežu Zveze slovenskih društev na Hrvaškem na Reki redna letna skupščina Zveze (ZSDH). Udeležili so se je delegati iz slovenskih društev na Hrvaškem, večina je prišla na Reko, nekateri pa so sodelovali na daljavo. Na dnevnem redu je bilo kar nekaj točk, o katerih je poročala predsednica Zveze dr. Barbara Riman in so bile kasneje predmet razprave in glasovanja.

Agata Klinar Medaković, Romana Turkušić Škrab

Med drugim so obravnavali poročilo nadzornega odbora o materialnem in finančnem poslovanju ZSDH v letu 2023, vsebinski in finančni načrt za leto 2024 in spremembe vodstva ZSDH v letu 2024, sklenili pa so tudi, da se Kmetijsko izobraževalno skupnost Gorski kotar sprejme v članstvo Zveze. Dogovorjeno je bilo še, da bo tradicionalno, letos že 19. vseslovensko srečanje aktivnih članov slovenskih društev na Hrvaškem ponovno v Gozdnem parku Golubinjak, 7. septembra.

Predsednica ZSDH Barbara Riman je prav tako predstavila projekte Zveze: mesečni bilten, nadaljevanje projekta Slovenske turistične manjšinske poti na območju Hrvaške, aktivnosti povezane z večjo vključenostjo mladih in otrok v slovenska društva na Hrvaškem in povezovanje mladih iz slovenskih društev. Poseben napor bo usmerjen v uvajanje slovenskega jezika po modelu C v osnovne in srednje šole. V sodelovanju z Ministrstvom za znanost in izobraževanje RH se že peto leto zapored načrtuje tudi literarni razpis za osnovnošolce in dijake, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika na Hrvaškem.

Ker je na Hrvaškem izjemno malo slikanic slovenskih avtorjev, bi k sodelovanju povabili **Natašo Barbiš Frank**, avtorico slikanice Mišek Bami, ki bi jo v hrvaščino prevedli v sodelovanju z lektoratom na Hrvaškem, Reko ali Zagrebom. Organiziran bo poletni tabor slovenskega jezika za osnovnošolce, nadaljevali bi popularizacijo slovenske književnosti na Hrvaškem, aktivnosti v okviru projekta M.A.J. in sodelovanje s Slovensko gospodarsko zvezo iz Celovca.

Vodstvo Zveze načrtuje tudi razširitev dejavnosti na gospodarskem področju, ki bi vplivale na vsesplošni položaj Slovencev na Hrvaškem. Vključili bi zainteresirane posameznike, ki do sedaj niso bili aktivni člani slovenske skupnosti, jih aktivirali pri oblikovanju in tudi vodenju gospodarskega združenja za Slovence na Hrvaškem.

Skupščina ZSDH.

Foto: Sandra Grudenić

MINISTER ARČON NA OBISKU PRI SLOVENSKI MANJŠINI NA HRVAŠKEM

Minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Matej Arčon se je 8. aprila mudil na Hrvaškem. Najprej se je ustavil v Lovranu, večji del obiska pa se je zadržal na Reki in se med drugim srečal tudi z vodstvom Zveze slovenskih društev na Hrvaškem.

Slovenci v Lovranu živijo že stoletja. Kot zanimivost, na popisu leta 1910 se je za Slovence v občini Lovran izreklo več kot polovica vsega prebivalstva, zdaj pa so seveda izrazita manjšina. Pa vendar, občino vodi župan **Bojan Simonič**, ki se opredeljuje kot pripadnik slovenske manjšine. Leta 2005 je bilo ustanovljeno Slovensko kulturno društvo Snežnik. Vse od začetka ga vodi **Vasja Simonič**, ki je obenem tudi dolgoletni predsednik Sveta slovenske nacionalne manjšine Primorsko-goranske županije. Na srečanju je predsednik Simonič ministru razkazal prostore društva in predstavil delovanje društva, pa tudi aktivnosti Sveta slovenske nacionalne manjšine Primorsko-goranske županije.

Ministra je pot v nadaljevanju vodila na Reko, v osnovno šolo Kozala, ki je kot druga reška mestna osnovna šola leta 2017 uvedla poučevanje slovenskega jezika po zakonskem modelu C, kar pomeni, da si lahko učenci slovenščino izberejo kot izbirni predmet. Kot so povedali predstavniki šole, se zavedajo pomena pouka slovenščine in se želijo povezati s katero od slovenskih šol. Trenutno se na tej osnovni šoli slovenščine uči okoli dvajset učencev.

Minister je obisk na Hrvaškem sklenil s srečanjem z vodstvom krovne organizacije Zveze slovenskih društev na Hrvaškem. Pogovarjali so se o aktualnem stanju, aktivnostih in izzivih, s katerimi se soočajo Slovenci in njihova krovna organizacija na Hrvaškem, posebno pozornost pa so namenili učenju slovenskega jezika. Ministru so pokazali tudi delovni zvezek *Zakorakajmo v slovenščino*, ki so ga pripravili za pomoč tukajšnjim učiteljem, pa tudi dvojezično slikanico *V naročju dobrega velikana* avtorice **Helene Janežič**, ki jo je prevedel študent slovenskega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti v Zagrebu **Sebastijan Jajtić** v sodelovanju s **Simono Gotal**, lektorico slovenskega jezika na Filozofski fakulteti v Zagrebu. Slikanica bo brezplačno razdeljena več sto otrokom na Hrvaškem.

(Vir: Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu)

Obisk ministra Arčona na OŠ Kozala.

Foto: Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu

SVET ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU

PRVA SEJA V TEM MANDATU SLOVENSKE VLADE

Predsednik slovenske vlade dr. Robert Golob je kot predsednik Sveta Vlade za Slovence v zamejstvu 10. junija prvič v tem mandatu sklical sejo omenjenega Sveta. Na seji so spregovorili o aktualnem položaju avtohtonih slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah ter o izzivih čezmejnega sodelovanja ter ohranjanja slovenskega jezika.

Foto: USZS

Člani Sveta vlade RS za Slovence v zamejstvu po prvi seji.

Svet, ki je stalno posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije, poleg predsednika in podpredsednika sveta sestavlja še 19 članov, od tega pet predstavnikov državnih organov in institucij ter organizacij civilne družbe iz Republike Slovenije in 14 članov predstavnikov Slovencev v zamejstvu.

Predsednik vlade Golob je po koncu seje dejal, da za različne države veljajo različni zakonodajni okviri, vse slovenske skupnosti v zamejstvu pa se srečujejo z nekaterimi skupnimi izzivi. "Na eni strani imamo željo in skrb za slovenski jezik in temu cilju so zavezana vsa ministrstva. Na tem področju bo podpora v bodoče še večja, dialog pa bomo vodili tudi z državnimi in lokalnimi oblastmi v zamejstvu, da našim organizacijam pomagamo tudi na regulatornem nivoju, ne pa samo z vidika finančnih sredstev," je bil jasen premier. Na drugi strani je izpostavil veliko željo po spodbujanju gospodarskega sodelovanja. Premier Golob je povedal, da so na seji spregovorili o projektih Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje. "To je najprimernejša oblika sodelovanja za povezovanje lokalnih skupnosti z obeh strani meje in odličen temelj, na katerem lahko gradimo razumevanje med obema narodoma, obenem pa manjšino tudi gospodarsko povezujemo z lokalnimi skupnostmi v Sloveniji". Take oblike sodelovanja naj bi po njegovem imele prednostno podporo s strani slovenske vlade.

Podpredsednik Sveta in minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Matej Arčon pa je posebej izpostavil pomen zamejske gospodorske koordinacije, ki deluje od leta 2022 in ki naj bi bila zgled za podobno usklajevanje na področju kulture. Sicer pa je bila ena osrednjih tem sestanka, ki sta se ga iz Hrvaške udeležili predsednica Zveze slovenskih društev Barbara Riman in poslanka v Saboru Barbara Antolić Vupora, vprašanje ohranjanja slovenskega jezika, ki je skupno vsem slovenskim manjšinam v sosednjih državah.

(Iz sporočila Urada vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu)

Info točka za Slovence po svetu, ki bi se želeli preseliti v Slovenijo

V okviru Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu naj bi kmalu zaživela Info točka za vračanje v Republiko Slovenijo, kjer bodo na enem mestu na voljo koristne informacije in usmeritve, s katerimi bo urejanje dokumentacije in posledično selitev in sodelovanje enostavnejše. Namenjena bo vsem Slovencem zunaj meja Republike Slovenije in njihovim potomcem, ki bi se želeli vrniti oz. preseliti v matično domovino, saj je tak korak povezan s številnimi vprašanji in izzivi, tudi mnogimi administrativnimi. Info točka bo nudila individualno svetovanje glede sodelovanja, vračanja in priseljevanja v matično domovino ter pomagala pri iskanju kontaktov na drugih institucijah.

(Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu)

PULJ

Postaja revije pevskih zborov Primorska poje na jugu Istre

Kot je bilo že omenjeno v enem izmed sestavkov v tej številki, je revija Primorska poje letos gostovala tudi v Pulju, kjer je 16. marca nastopajoče zbore, vokalne skupine in oktete gostilo Slovensko kulturno društvo Istra Pulj v Domu hrvaških branilcev.

Antena Zadar, Drago Balažić

Gostujoče pevce in občinstvo je pozdravila predsednica SKD Istra Pulj **Danica Avbelj**, prireditev pa je ta prijeten večer povezovala tajnica društva **Maja Tatković-Diklić**. Nastopili so Vokalna skupina Lira iz Cerkna, oktet Bardo, Mešani pevski zbor Ensemble Romjan iz Ronk, Moški pevski zbor Kraški dom Repentabor, vokalna skupina Savna - Slavina in Moški pevski zbor Pobratimija iz Nove Gorice. Biti pevec v zboru je odgovornost, je dejala predsednica Zveze pevskih zborov Primorske **Janja Konestabo**. To odgovornost smo poslušalci čutili med izvajanjem in polna dvorana je nastopajoče nagradila z burnim aplavzom. Na koncu tega enkratnega večera je zadonela še največkrat izvajana zborovska pesem vseh nastopajočih *Dajte-Dajte* skladatelja **Alda Kumarja**, sedemdesetletnika, ki mu je letošnja revija tudi posvečena. V imenu vseh nastopajočih se je društvu zahvalil član organizacijskega odbora **Tomislav Čadež**. Večerja in druženje v foajeju Doma hrvaških branilcev sta bila nadvse prijetna, pa tudi dobra kapljica in pesem zbora Encijan sta razveselila nastopajoče pri večerji, tako je bila pozno zvečer pot v Slovenijo prijetnejša.

Udeleženci po uspešnem nastopu v Pulju.

Foto: arhiv SKD Istra Pulj

KPD BAZOVICA REKA

Sandra Grudenić

Dnevi slovenskega filma

Letos prvič so SKD Bazovica z Reke, Art-kino Croatia Reka in Slovenski filmski center organizirali dneve slovenskega filma na Reki. Potekali so od 21. do 23. maja, na otvoritvenem večeru pa so si obiskovalci lahko ogledali dokumentarni film *Telo* režiserke **Petre Seliška**r, ki je svetovno premiero doživel na lanskem Sarajevskem filmskem festivalu. Otvoritvenega dogodka se je udeležila tudi avtorica filma, v naslednjih dveh dneh pa so prikazali še dva slovenska filma in sicer *Poslednjega heroja* režiserja **Žige Virca** in *Šterkijado* **Igorja Šterka**.

Foto: Art-kino Croatia

Otvoritvene projekcije filma Telo/Tijelo/Body na Reki se je udeležila tudi avtorica Petra Seliškar.

Obiska Van Goghove razstave v Trstu

8. junija se je likovna skupina KPD Bazovica odpravila na strokovno ekskurzijo v Trst raziskovat življenje in delo svetovno znanega nizozemskega slikarja Vincenta van Gogha. Obiskali so razstavo v muzeju Revoltella, kjer je bilo med februarjem in koncem junija na ogled petdeset njegovih del iz nizozemskega muzeja Kröller-Müller v Otterlu. Nad razstavo so bili člani navdušeni, po vzoru nanjo in po vtisih, bodo na delavnicah risali na to temo.

Zaključni nastop udeležencev glasbenih uric

Sredi junija so nekateri otroci iz otroške skupine in pa nekaj odraslih članov Društva pripravili zaključni nastop ob koncu glasbenih uric v šolskem letu 2023/24. V okviru glasbenih uric, ki potekajo v okviru društva Bazovica, se namreč učijo igranja na harmoniko in kitaro pod taktirkama profesorjev **Luke Verbanca** in **Bartola Buljana** in za konec so želeli pokazati, kaj so se v tem šolskem letu naučili. Koncert je pokazal, da so na dobri poti in po počitnicah se septembra že veselijo nadaljevanja in novih skladb.

Foto: KPD Bazovica

Udeleženci glasbenih uric v KPD Bazovica v minulem šolskem letu.

BUZET

Susret u Sečovlju

Učenici 6. a razreda Osnovne škole „Vazmoslav Gržalja“ iz Buzeta s učiteljicama uključenima u međunarodni projekt Contatti, Darjom Čubrić, Živom Kutnjak Crnić i Kristinom Pavletić Prodan te ravnateljicom škole Jadrankom Bartolić Muzica, posjetili su sredinom travnja Osnovnu šolu Sečovlje u Sloveniji.

Darja Čubrić

Nakon dobrodošlice sa solju i maslinovim uljem učenici iz Sečovlja su se predstavili na jezicima koji su im materinski (slovenski, domači, hrvatski, talijanski i mađarski). Veselim zvukovima harmonike uveli su ih u razgledavanje škole **Aleks** iz Sečovlja i **Mario** iz Buzeta.
Slijedio je orijentacijski pohod iznad Sečovlja odakle se pruža prekrasan pogled na Portorož, solane i hrvatski dio Buje i Savudriju. Tijekom pohoda, učenici 6. a iz Buzeta i učenici 7. b iz Sečovlja su zajednički rješavali zadatke pomoću tableta. Zatim su radili u radionici prirodoslovlja u kojoj su izrađivali molekule vode, mikroskopirali morsku sol, izrađivali kljunove ptica od aluminijske folije te radili pokus s aktivnim ugljikom. U drugoj radionici, likovne/tehničke kulture su izrađivali privjeske u obliku obuće za solanu dok su u trećoj, povijesnoj radionici izrađivali ruže vjetrova.

Foto: Kristina Pavletić-Prodan

Na kraju su svoje snage odmjerili na nogometnom terenu. Odlazak iz Sečovlja obilježio je zajednički pozdrav „Daj 5“ sa svim sudionicima projekta i veliki zajednički zagrljaji.

ZADAR

Kulturna raznolikost na Trgu petih vodnjakov

V Zadru so v soboto, 1. junija, na Trgu petih vodnjakov slovesno obeležili mednarodni dan kulturne raznolikosti. Mesto Zadar in Zadarska županija sta pokrovitelja tega hvalevrednega dogodka že 19 let, le v letih 2020 in 2021 ga zaradi epidemioloških in protipandemičnih razlogov ni bilo.

Antena Zadar, Drago Balažič

V bogatem programu so se predstavila kulturna društva in narodne skupnosti, med njimi tudi Slovensko kulturno društvo Lipa . Povabljeni gostje, pa tudi občinstvo, sprehajalci in številni turisti, ki jih je pritegnila glasba, so tokrat na čudovit poletni dan lahko uživali v vsem ponujenem: od pesmi in recitacij do gastronomskih dobrot.
SKD Lipa je tokrat na prireditev povabilo rojake iz Harmonikarskega orkestra KD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem. Njihov enkraten nastop so popestrili člani društva, ki so ob žlahtnih zvokih slovenskih viž tudi zaplesali in poželi velik aplavz številnega občinstva.

Foto: Linda Vidović

Občinstvo v Zadru je uživalo ob zvokih Harmonikarskega orkestra KD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem.

UMAG

SKD Ajda na Mineštrijadi v Prekmurju

Člani Slovenskega kulturnega društva Ajda iz Umaga so se z veseljem odzvali povabilu društva *Primorci in Istrani v Prekmurju*, da 1. junija sodelujejo na njihovi tradicionalni prireditvi *Mineštrijada*.

Vesna Šereš

Primorci in Istrani v Prekmurju, društvo za ohranjanje tradicije so leta 2010 ustanovili potomci beguncev iz Primorske in Istre, ki so se po prvi svetovni vojni naselili v pokrajini ob Muri, v Prekmurju. Trudijo se ohranjati jezik, kulturo in običaje svojih prednikov. V ta namen so v kraju Pince Marof v občini Lendava, ki je, mimogrede, najbolj vzhodno naselje v Sloveniji, ob vaškem domu postavili zanimiv muzej, leseno spominsko hišo, ki spominja na barake, v katerih so živeli prvi priseljenci. Prav na tem mestu so letos že tretjič pripravili prireditev *Mineštrijada*, na kateri se je pomerilo 13 ekip v kuhanju brezmesne mineštre v kotlih nad odprtim ognjem. Organizatorji so se res potrudili, saj jim je pošteno nagajalo vreme, še dan pred dogodkom je močno deževalo in namočilo teren.

Po dolgi poti iz Umaga smo okrog enajste ure prišli na otvoritev dogodka. V kratkem kulturnem programu so nastopili učenci Glasbene šole Lendava, MVS Lindua in Gaberski mantraši. Zbrane je nagovoril župan občine Lendava **Janez Magyar**, ki je potem tudi dal znak za začetek tekmovanja. Kuharske ekipe so dobile navodila, vse potrebne sestavine in se lotile priprave ognja in kuhanja. Našo tričlansko ekipo je vodila **Monika Vračar**. Medtem ko so kuharice pridno kuhale, smo se drugi odpeljali do Lendave, se sprehodili po lepo urejenem mestnem središču in si ogledali znamenitosti, mogočno gledališko in koncertno dvorano, od zunaj sinagogo, grad, knjižnico … za podrobnejši ogled, žal, tokrat ni bilo časa. Po vrnitvi iz Lendave je že lepo dišalo, a smo počakali, da je vzorec za ocenjevanje najprej vzela posebna komisija, ki gotovo ni imela lahkega dela. Mi pa smo se še malo družili in navezovali stike za morebitna nova sodelovanja. Ko pa smo se lotili mineštre, je bil kotliček hitro prazen, naše kuharice so odlično opravile delo. Sledila je še razglasitev rezultatov in nastop našega ženskega pevskega zbora Ajda in potem je za zabavo in ples igral Duo Matej band.

Foto: Vesna Šereš

Na poti proti domu smo se ustavili pri 53,5 m visokem najatraktivnejšem razglednem stolpu v Sloveniji Vinarium pri Lendavi. To smo enostavno morali videti. S ploščadi na vrhu je prekrasen pogled na štiri države: Avstrijo, Madžarsko, Hrvaško in Slovenijo. V Umag smo se vrnili malo pred polnočjo.

POGOVOR S POSLANCEM

ARMIN HODŽIĆ: „ŽELIM SI, DA BI ME SLOVENCI RES IMELI ZA SVOJEGA PREDSTAVNIKA"

Armin Hodžić, član bošnjaške manjšinske skupnosti na Hrvaškem, je na parlamentarnih volitvah osvojil največje število glasov med volivci petih manjšin. Obljublja, da bo prihodnja štiri leta v Saboru vse predstavljal enakovredno, skozi sodelovanje v parlamentarni večini pa ščitil manjšinske pravice na Hrvaškem.

Tanja Borčić Bernard

Foto: Patrik Macek/Pixsell

Letos ste drugič kandidirali za manjšinskega poslanca v Hrvaškem saboru. Kako to, da ste se ponovno odločili za kandidaturo?

Res je, letošnja kandidatura je bila uspešna, za razliko od prejšnje. Zadnjih 10 let sem družbeno in politično aktiven v svoji bošnjaški skupnosti. Prvič sem bil izbran za svetnika v Svet bošnjaške nacionalne manjšine Mesta Zagreb leta 2015. Delal sem na projektih in pobudah, ki so bile usmerjene predvsem na mlade, deloma pa tudi na vse pripadnike bošnjaške manjšine. Skozi te projekte sem se uveljavil in postal bolj opazen. Leta 2019 sem bil izbran za predsednika Sveta bošnjaške nacionalne manjšine Mesta Zagreb. Bil sem tako najmlajši svetnik, kot tudi najmlajši predsednik Sveta. Lani sem obnovil svoj mandat, kar se je prav tako zgodilo prvič v zgodovini bošnjaške nacionalne manjšine. Moja lista je osvojila 25 mandatov, kljub večjemu številu list. Nadaljevanje tega je bila tudi moja kandidatura na letošnjih parlamentarnih volitvah. Osvojil sem 3357 glasov manjšinskih volivcev in sem bil izbran za predstavnika albanske, bošnjaške, črnogorske, makedonske in slovenske manjšine na Hrvaškem. Upam, da bom upravičil zaupanje, ki so mi ga volivci izkazali.

Torej niste obupali nad neuspehom po prvi kandidaturi na parlamentarnih volitvah leta 2020?

Moja kandidatura na parlamentarnih volitvah leta 2020 je bila pomembna, ker sem se veliko naučil. Odprla mi je nove vidike, spoznanja, kot na primer to, da je politika maraton in če hitro pričakuješ rezultat, se to najverjetneje ne bo zgodilo. Naučil sem se, da je ena najbolj pomembnih stvari stik z ljudmi. Posebej s tistimi, ki jih predstavljate. Če želite vedeti, kakšne so njihove potrebe, težave in razmišljanja o možnih rešitvah, morate biti z njimi v stalnem stiku.

Kako ocenjujete delo svoje predhodnice Ermine Lekaj Prljaskaj, ki je teh pet manjšin v Saboru zastopala v zadnjih dveh mandatih?

Če bi ga ocenil kot dobrega, potem verjetno ne bi kandidiral. Torej ne morem reči, da sem bil z njenim delom zadovoljen. Predvsem sem čutil pomanjkanje komunikacije z manjšinami, ki niso bile njena matična, albanska. Naj ob tem takoj razjasnim eno stvar: menim, da je volilni sistem, ki je povezal teh pet nacionalnih manjšin, nepravičen. Vsaka od manjšin je tako številčno kot simbolično pomembna. Gre za manjšine iz nekdanjih jugoslovanskih republik in Hrvaška danes meji z večino teh držav, kar je še posebej pomembno v kontekstu dvostranskih odnosov. Zato je tudi moj položaj v Saboru pomemben.

Kako zahtevno bo po vašem mnenju enakovredno predstavljanje vseh petih manjšin?

Ne bo enostavno, vendar to ne sme biti ovira, da ne bi poskusil. Moram omeniti, da poslanec teh petih manjšin, v tem primeru sem to jaz, predstavlja največje število ljudi, ne le ko gre za nacionalne manjšine, temveč na splošno v vseh desetih volilnih enotah. Predstavljam 45.000 ljudi. Za primerjavo, kolegi iz srbske nacionalne manjšine predstavljajo 120.000 ljudi s tremi poslanci. Glede na številčnost ljudi, ki jih predstavljam, bo zahtevno vzpostaviti način, s katerim bi vseh pet manjšin zastopal enakovredno. Vsaka od njih ima namreč svoje potrebe, geografsko so različno razporejene, ene so

bolj na vzhodu, druge na zahodu države, ali na jugu… Želim si, da bi jih predstavljal čim bolj enakovredno. Na primer, če se primerjam s svojo predhodnico, precej pred parlamentarnimi volitvami sem stopil v stik s predstavniki vseh petih manjšin, ki jih predstavljam v Saboru. Ne kot del svoje predvolilne kampanje, da bi se reklamiral, temveč sem želel slišati, koliko jih je, kje živi največ njihovih ljudi, katere so njihove potrebe, najbolj važni projekti, člani njihovih skupnosti, ki so najbolj aktivni. Mislim, da lahko potrdijo, da govorim resnico.

Glede na številčnost ljudi, ki jih predstavljam, bo zahtevno vzpostaviti način, s katerim bi vseh pet manjšin zastopal enakovredno.

Kaj pa zdaj, po volitvah? Kako vidite vaše sodelovanje s predstavniki teh manjšin?

Zdaj, po volitvah, želim obnoviti te stike na način, da začnemo konkretno sodelovati. Ena izmed prvih stvari bo sprejetje operativnega načrta za nacionalne manjšine pri Vladi Republike Hrvaške. Vztrajal bom, da so v njem jasno navedeni konkretni projekti vseh nacionalnih manjšin, kar ni bila praksa v preteklosti. V operativnem načrtu iz leta 2016 so bile z izjemo albanske nacionalne manjšine vse ostale le na splošno omenjene. Verjetno zaradi negodovanja teh manjšin, so v načrtu leta 2020 to nekoliko popravili. No, številni navedeni projekti niso uresničeni. Kot na primer prostori Slovenskega doma Zagreb v Masarykovi ulici. Ti bi morali preiti v last slovenske manjšine v Zagrebu, pa se to še ni zgodilo. Če je to še vedno želja Slovencev v Zagrebu, bom storil vse, da do tega tokrat pride.

Pa boste imeli dovolj časa za obisk manjšinskih društev po vsej Hrvaški, vsaj tistih največjih?

Pogosto poudarjam, da se pravice manjšin na Hrvaškem na žalost pogosto vrtijo le okrog številk. Če vas je sto, boste dobili to in to, če vas je sto petdeset potem boste dobili to…, in tako naprej.

Rad bi obiskoval njihove prireditve in aktivnosti, ki so zanje posebej pomembne. Predlagal jim bom, naj mi pošljejo nekakšen letni koledar najbolj pomembnih dogodkov, na katerih bi me želeli videti. Sem tudi predsednik Koordinacije svetov in predstavnikov nacionalnih manjšin Mesta Zagreb in v tej vlogi sem spoznal delovanje različnih nacionalnih manjšin, tudi skozi delo njihovih Svetov in predstavnikov. Trudil se bom, da bomo imeli čim več stikov, da bi me oni zares čutili kot svojega predstavnika. Devet let sem bil namreč v položaju, ko me je predstavljal nekdo iz druge nacionalne manjšine in dobro se zavedam vseh prednosti in slabosti. Slednje želim odpraviti. Vsi pripadniki manjšin, ki jih predstavljam v Saboru, vključno s slovensko manjšino, bodo v meni imeli svojega predstavnika, lahko me bodo kontaktirali kadarkoli, jaz pa se bom trudil, da jim bom kar se da največ lahko pomagal. V preteklih dveh tednih sem od petih nacionalnih manjšin dobil vabilo na najmanj 40 dogodkov. Moram pa sodelovati tudi na sejah Hrvaškega sabora.

Omenili ste nepravičen volilni zakon, po katerem dva poslanca v Saboru predstavljata večje število manjšin. Eden izmed njih ste vi. Vedno doslej, ko se je omenjala želja po spremembi takšnega zakona, smo slišali opozorila, da bi s spremembo zakona lahko tvegali, da manjšine izgubijo pravice, ki jih imajo zdaj. Vidite vi kakšen način, da bi vsaka manjšina lahko imela svojega predstavnika v hrvaškem parlamentu?

Gre za zapleteno vprašanje, v zakonodajnem smislu. Kaj spada pod ustavni in kaj pod volilni zakon. Jaz gledam na stvari racionalno in logično. Imamo na primer bošnjaško nacionalno manjšino, ki je druga najbolj številčna in si poslanca deli s še štirimi manjšinami, ki prav tako niso majhne. Vsekakor so večje od recimo madžarske in italijanske manjšine, ki imata svoji samostojni volilni enoti. Ni logično in nesorazmerno je, da en poslanec predstavlja 45.000 pripadnikov manjšin, drug poslanec pa le 10.000. In potem se na primer tudi v Svetu za nacionalne manjšine RH to nesorazmerje še povečuje, ko večja sredstva dobivajo te manjše manjšine namesto večjih. Vprašanje je, po kakšnem kriteriju. Ali je to številčnost manjšine, njena kakovost, politični vpliv…, o vsem tem moramo odprto govoriti. Nič ni dokončnega. Skozi zgodovino so se razpadala cesarstva, države, tudi ustave so se spreminjale. Torej nič ni vklesano v kamen. Je pa pomembno, da v javnosti govorimo o teh vprašanjih. Ker vidimo v javnem prostoru tudi nekakšne ideje o zmanjševanju pravic manjšinskih poslancev. Pomembno je, da tej temi pristopamo znanstveno, objektivno in z dejstvi. Morda bo to v nekem trenutku tudi prineslo kakšen rezultat. Kajti ponavljam, trenutni volilni sistem je nepravičen, saj je v njem vedno nekdo zapostavljen.

Hrvaška se rada pohvali, da ima dober zakon o nacionalnih manjšinah. Koliko pa manjšine dejansko lahko uveljavljajo svoje pravice, da te niso le črke na papirju? Svet Evrope, na primer, je nedavno opozoril Hrvaško, da bi morala zagotoviti predšolsko vzgojo v slovenskem jeziku, tam, kjer za to obstaja interes. Pa to ni prvo takšno opozorilo.

Hrvaška ima dobro urejene manjšinske pravice, menim pa, da jih pogosto gledamo le skozi prizmo predstavnikov v Hrvaškem saboru. Širša slika je dejansko uveljavljanje zakona o pravicah nacionalnih manjšin in vseh drugih zakonov. Na primer, zakaj v neki županiji uveljav-

ljamo dvojezičnost, kljub temu, da za to tam ni dovolj pripadnikov manjšine? Medtem ko v drugi županiji, v isti državi, po enakem zakonu, kljub zadostnemu številu pripadnikov manjšine, ti ne morejo uveljaviti dvojezičnih napisov. Gre za različno uveljavljanje istih zakonskih določil. Še en primer: obstaja člen 22. Ustavnega zakona o pravicah nacionalnih manjšin, ki pripadnikom nacionalnih manjšin omogoča prednost pri zaposlovanju. Še nikogar nisem spoznal, ki je ta člen dejansko tudi uveljavil. Pogosto poudarjam, da se pravice manjšin na Hrvaškem na žalost pogosto vrtijo le okrog številk. Če vas je sto, boste dobili to in to, če vas je sto petdeset potem boste dobili to…, in tako naprej. Menim, da to ni dobro. Poglejmo samo register volivcev in popis prebivalstva. Našli bomo veliko nesorazmerje v številkah nacionalnih manjšin. Tudi pri pravici do manjšinskih svetov in predstavnikov…, dva in pol odstotka ali en odstotek ni isto, če upoštevamo, da imamo 4 milijone prebivalcev ali tri milijone in pol.

Foto: FB Armin Hodžić

Vedno govorim, da so manjšinske pravice na Hrvaškem kot rastlina. Njeni sadovi lepo izgledajo in dišijo, nanje smo lahko ponosni. Če pa je ne bomo zalivali in zanjo skrbeli, bo uvenela. Manjšinske pravice niso statične. Dinamične so, fluidne, spreminjajo se s trendi. Če pogledamo trenutne migracije, vidimo, da le te zelo spreminjajo sliko etnične strukture hrvaškega prebivalstva. Vsi ti trendi morajo imeti svoje ogledalo v zakonodaji, tudi manjšinski. Poglejte, kaj je naredila vojna v Ukrajini. Njihova nacionalna manjšina na Hrvaškem je čez noč zrasla za 500 odstotkov. Seveda je to njihovim manjšinskim organizacijam prineslo povsem drugačno vlogo.

Če želite na kaj vplivati, morate biti tam, kjer se o stvareh odloča. S sodelovanjem v parlamentarni večini oziroma vladi, lahko bolje ščitimo manjšinske pravice v primeru, če bi bile ogrožene.

Hrvaška je dobila novo vlado, pravijo, da najbolj desno doslej. Koalicijski partner, stranka Domovinsko gibanje, je kot pogoj za sodelovanje v vladi zahtevala, da v njej ne bo predstavnikov Samostojne demokratične srbske stranke (SDSS). Se bojite kaj za manjšinske pravice na Hrvaškem?

V tem trenutku ne. Tisto, kar je na Hrvaškem dobro, je, da radikalna desnica pri nas nikoli ni bila preveč radikalna. Posebej v primerjavi z radikalno desnico v Evropi je bila naša vedno bolj kot kamilica. Kadar pa so skušali biti bolj radikalni, so izgubili podporo volivcev. Zato ocenjujem, da hrvaška družba ne podpira ekstremnih političnih opcij z desnice. V tem kontekstu je tudi Domovinsko gibanje, ki je pogosto v kampanji govorilo o prevelikih manjšinskih pravicah, zdaj že nekoliko omililo svoja stališča. Manjšinske pravice ne smejo biti nikoli odvisne ne le od ene politične stranke, temveč od vseh strank v parlamentu. Dnevna politika in politikantstvo ne smeta dramatično vplivati na pravice manjšin, ker so le te dosežek države in ne strank. Nastale so v nekaterih ključnih trenutkih za Republiko Hrvaško. Od razglasitve neodvisnosti in mednarodnega priznanja do članstva v Evropski uniji. Te pravice niso prišle slučajno. In čimprej politični dejavniki z levice in desnice to spoznajo, boljše bo za vse nas.

Vas pet poslancev manjšin je uradno podprlo novo vlado premierja Andreja Plenkovića. Manjšine so torej spet del vladajoče strukture na Hrvaškem. Zakaj ste sprejeli takšno odločitev?

Osnovni razlog je politična stabilnost v državi. Poglejte, kaj bi bilo, če bi se odločili drugače? Obtožbe, ki smo jih zdaj deležni, češ da smo odločilno vplivali na sestavo vlade, bi bile še veliko večje, ker bi v tem primeru spreminjali voljo večine hrvaških volivcev. Naj nam je to všeč ali ne, HDZ je zmagovalec zadnjih parlamentarnih volitev, osvojili so največ mandatov v Hrvaškem saboru. Vse ostalo je bil samo nek poskus zamegljevanja. Naša odločitev je bila torej racionalna. Poleg tega, če želite na kaj vplivati, morate biti tam, kjer se o stvareh odloča. S sodelovanjem v parlamentarni večini oziroma vladi, lahko bolje ščitimo manjšinske pravice v primeru, če bi bile ogrožene. Če samo pogledate program nove hrvaške vlade, boste videli, da je najbolj strokovno in konstruktivno zapisan del, ki se nanaša na nacionalne manjšine.

Ta del programa vlade je tudi najbolj obsežen.

Tako je. Mi smo pri tem vztrajali. Vsako besedo smo podrobno preučili, z več zornih kotov. To je edini dokument programa vlade, kjer je zapisan rok 60-ih dni, v katerem mora vlada izglasovati nov operativni načrt za nacionalne manjšine. Že samo iz tega je jasno, kako pomembno je, da sodelujemo v vladi, oziroma v parlamentarni večini.

VOLITVE

Zmaga HDZ

V supervolilnem letu za Hrvaško smo imeli 17. aprila volitve poslancev v Hrvaški sabor, 9. junija volitve hrvaških predstavnikov v Evropskem parlamentu, konec leta pa državo čakajo še predsedniške volitve.

Tanja Borčić Bernard

HDZ in Domovinsko gibanje sestavila 16. hrvaško vlado

Na parlamentarnih volitvah, ki so bile tokrat sredi tedna, v sredo, 17. aprila, je največ mest v Hrvaškem saboru osvojila Hrvaška demokratična skupnost (HDZ) s partnerji. Zmagali so v desetih volilnih enotah in osvojili 61 poslanskih mest. Na drugem mestu je bila koalicija Reke pravice, na čelu s Socialdemokratsko stranko (SDP), ki je osvojila 42 poslanskih mest. Tretja najmočnejša stranka v državi je po rezultatih volitev Domovinsko gibanje (DP), skupaj s partnerji so osvojili 14 mandatov. Stranka Most je skupaj s Suverenisti osvojila 11 mandatov, Zmoremo (Možemo!) pa mandat manj. Po dva mandata sta osvojili Istrska demokratična skupnost (IDS) in Neodvisna platforma sever (NPS) medžimurskega župana **Matije Posavca**, en mandat pa stranka Fokus. V 12. volilni enoti, v kateri glasujejo pripadniki narodnostnih manjšin na Hrvaškem, je tri poslanska mesta osvojila Samostojna demokratična srbska stranka (SDSS), ostalih pet pa neodvisni kandidati. Poslanec, ki bo prihodnja štiri leta v saboru zastopal albansko, bošnjaško, črnogorsko, makedonsko in slovensko manjšino na Hrvaškem je **Armin Hodžić**, ki je kandidiral na listi Bošnjaki skupaj! - Nacionalna koordinacija Bošnjakov v Republiki Hrvaški. Osvojil je 3357 glasov manjšincev. V tej skupini je glasovalo 7213 pripadnikov petih manjšin. V saboru bo prihodnja štiri leta sedelo 75% moških in 25% žensk, povprečna starost je 51 let. Volilna udeležba je bila 61,5%, najvišja je bila v prvi volilni enoti, ki pokriva osrednji del Zagreba in jug zagrebške županije, 69,16%, najnižja pa v peti volilni enoti, ki pokriva tri slavonske županije, 54,53%.

Mesec dni po volitvah je Hrvaški sabor potrdil novo koalicijsko vlado v kateri sta HDZ in DP, saborsko večino v parlamentu pa podpira tudi pet poslancev manjšin.

Zelo slab odziv na volitvah za Evropski parlament

Le slaba dva meseca po parlamentarnih volitvah so hrvaški državljani ponovno odšli na volišča, tokrat so volili poslance v Evropski parlament. Izid volitev je le še utrdil HDZ kot najmočnejšo stranko v državi, osvojili so 6, oziroma polovico vseh hrvaških mest v Evropskem parlamentu. SDP s partnerji je osvojili 4 poslanska mesta, novince v Evropskem parlamentu pa bosta imeli stranka Domovinsko gibanje in Zmoremo, vsaka je osvojila en evropski mandat. Kampanje skoraj ni bilo, kar se je pokazala tudi v katastrofalno nizki volilni udeležbi, evropskih volitev se je udeležilo le 21,35% hrvaških volivcev, kar je daleč najnižja volilna udeležba med državami članicami Evropske unije.

Slovenija: SDS se je pobrala

Drago Balažič

Volilni upravičenci v Sloveniji so letos na evropskih volitvah volili 9 poslancev, enega več kot na minulih. Izbirali so med 98 kandidati z 11 list, ki so jih sestavile 5 parlamentarnih in 6 zunajparlamentarnih strank. Največ uspeha je imela lista stranke SDS, saj so volivci izvolili kar 4 njene kandidate za poslance Evropskega parlamenta in sicer **Romano Tomc, Milana Zvera, Branka Grimsa** in **Zalo Tomašič**. Polovico manj ali dva poslanca sta bila izvoljena z liste največje vladne stranke Gibanje Svoboda. To sta dosedanja poslanka **Irena Joveva** in aktualni minister za obrambo **Marjan Šarec**, ki se bo moral ministrskemu mestu pred odhodom v Bruselj odpovedati. Socialni demokrati so dobili en mandat, osvojil ga je **Matjaž Nemec**, ki je bil že do zdaj evroposlanec, prav tako Nova Slovenija, iz katere v Bruselj odhaja njen predsednik **Matej Tonin**, prvi pomembnejši preboj na slovensko politično sceno pa je uspel še stranki Vesna in **Vladimirju Prebiliču**, sicer dolgoletnemu županu Kočevja in profesorju na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

Če bi primerjali število glasov za posamezne stranke je bila prepričljiva zmagovalka SDS z več kot 30 % glasov, na drugem mestu je Svoboda z 22%, Vesna, ki se na zadnjih parlamentarnih volitvah ni niti približala pragu za vstop v parlament (4%) je tokrat dobila kar desetino vseh glasov.

Letos je bila udeležba na evropskih volitvah v Sloveniji občutno višja kot kadarkoli do zdaj, presegla je 40 %, deloma najbrž tudi zaradi tega, ker so volivci ob volitvah odločali tudi o 4 referendumskih vprašanjih – o ureditvi pravice do pomoči pri prostovoljnem končanju življenja (evtanazija), o uvedbi preferenčnega glasu za volitve v državni zbor, o gojenju in predelovanju konoplje v medicinske namene ter gojenju in posedovanju konoplje za omejeno osebno rabo. Šlo je za t.i. posvetovalne referendume in vsi so dobili več glasov podpore kot nasprotovanja, vendar je bil rezultat pri nekaterih zelo tesen, najbolj pri vprašanju o rabi konoplje za osebne namene, kjer je bilo za le nekaj več kot 51% glasov, pri evtanaziji je bilo razmerje približno 55% : 45%, še najbolj pa si ljudje želijo (70% za), da bi na volitvah imeli možnost preferenčnega glasu, se pravi, da bi izbirali ne samo stranko, pač pa tudi, komu s strankarske liste dajejo prednost.

Rezultati volitev in glasovanja o referendumskih vprašanjih so takšni, da ne dajejo enoznačnega odgovora o zmagovalcih in poraženci, čeprav seveda ni dvoma, da se je **Janševa** SDS po hudem porazu na zadnjih parlamentarnih volitvah pobrala in da je vladajoča politika 9. junija, prav nekje na polovici mandata dobila zelo resno opozorilo volivcev.

PODNEBNE SPREMEMBE

POTREBEN JE "RESET"

Dr. Lučka Kajfež Bogataj je vodilna slovenska klimatologinja, pionirka na področju raziskovanja podnebnih sprememb, članica Medvladnega odbora za podnebne spremembe Združenih narodov, profesorica na nekaj slovenskih fakultetah. Evropski inštitut za enakopravnost spolov jo je leta 2012 uvrstil na seznam „žensk, ki navdihujejo Evropo". V Zagrebu je bila ena izmed glavnih govornic največjega regionalnega festivala trajnostnega razvoja Greencajt, na katerem so o podnebnih spremembah, obnovljivih virih energije in prihodnosti našega planeta spregovorili številni svetovni strokovnjaki.

Tanja Borčić Bernard

To je že četrti Greencajt festival na Hrvaškem v Zagrebu. Kdo vas je povabil in ali menite, da so takšni festivali koristni?

Dejansko so in kar malo zavidam Hrvatom, da imajo takšno prireditev že četrto leto. Organizatorji so me povabili, ker sem že prej sodelovala s številnimi nevladnimi organizacijami na Hrvaškem, poznamo se že dlje časa. Definitivno je pomembno da se v okoljih slišijo tudi glasovi sosedov, pa nenazadnje tudi ljudi iz Evrope in širše. Tak festival je edinstvena priložnost da na nek neformalen in nevsiljiv način poveš informacije, opozorila, istočasno pa dobiš tudi nek feedback, kaj ljudje mislijo o tem.

Kakšno je zdravje našega planeta v tem trenutku, kaj bi rekli?

V tem trenutku smo na nekem res kritičnem razpotju, imamo vse znanstvene dokaze in meritve, ki na to kažejo. Ta časovnica, ki jo pogosto slišimo: če ne bomo nič spremenili do leta 2030, do leta 2050, bo prepozno, je aktualna. Stanje ni dobro in to ne samo na področju podnebnih sprememb, kjer vsi vemo, da se nekaj dogaja. Ne samo na področju biotske raznovrstnosti. Tukaj imamo že problem z vodo, s tlemi, z onesnaženim zrakom, kar dejansko že ogroža ne samo kakovost življenja, ampak celo ubija. Slabe razmere v okolju ubijajo stokrat več kot vojne in tisočkrat več kot terorizem, pa nekako politika še zdaj ne more razumeti, kako resne stvari so to.

Vsi torej vemo, da so podnebne spremembe danes problem številka ena na svetu, pa vendarle, če se ozremo okoli sebe, vidimo, da politika daje prednost drugim krizam, krizi pandemije kovida, vojnim krizam v Ukrajini in Gazi. Kako to, da podnebne spremembe vedno nekako padejo v drugi plan?

Problematika je zelo kompleksna. Podnebne spremembe nimajo ene rešitve, nimajo hitre rešitve, zahtevajo sodelovanje tudi med državami. Ena sama država jih ne more zaustaviti in izgleda, da je to res prevelik zalogaj. Po drugi strani pa so zdaj padle te maske pred znanostjo, kajti izgovor je bil vedno, da ni denarja za reševanje podnebne krize. Zdaj vidimo, da denar je. Denar je bil za kovid, denar je za orožarsko delovanje. Tako da je to bil pravzaprav samo en izgovor in tukaj bi morala civilna družba na politiko bistveno bolj pritisniti. Denar ni izgovor. Je pa res, da so rešitve kompleksne, dolgotrajne in zapletene.

Ekonomski razvoj danes temelji na porabi, na materialnem. Kako to spremeniti, da bi delovali v skladu s podnebnimi spremembami, da ne bi več izkoriščali našega planeta?

Dejansko naša ekonomska rast temelji na materialni rasti. Materialna rast pa temelji, če smo čisto odkriti, na naši snovni neučinkovitosti, na naši energetski neučinkovitosti. To je prvi korak, ki bi ga morali vsi posvojiti, saj prinaša dvojno zmago: če bolj racionalno uporabljamo energijo, prihranimo denar in zmanjšamo škodo v okolju. Če smo bolj racionalni v obsegu potrošnje izdelkov, prihranimo in je manjši odtis. Tisti manko pri rasti se pa seveda mora odražati v višjih cenah bolj kakovostnih izdelkov. Tako da na koncu denar kroži, škode za okolje je pa manj.

Morja so dejansko tista, kjer se najbolj opazijo podnebne spremembe, ker sprejmejo največ energije. Ta toplota ni smrt samo za biotsko raznovrstnost. Zaradi te toplote imamo mi poplave, tako na Hrvaškem kot v Sloveniji, ker toplo morje tudi izpareva.

Med vašim predavanjem smo slišali, da je trajnostni razvoj, ki najmanj škoduje planetu, v nerazvitih državah. Kakšna je potemtakem odgovornosti razvitih držav, Evropske unije, Združenih držav Amerike?

Ogromna. Tukaj imamo mi dejansko zgodovinsko krivdo, o kateri smo nekaj časa govorili zelo akademsko. Probleme, ki jih imamo danes, lahko finančno ovrednotimo: koliko je Velika Britanija recimo s svojim zgodovinskim razvojem naredila škode v okolju Indije, Afrike? Zato bi bilo seveda racionalno pričakovati, da se ta zgodovinska odškodnina tem deželam tudi izplača, v obliki razvojne pomoči in ekološke pomoči. Sicer ne bo sodelovanja teh držav. V spremembi sistema rabimo pa prav tako afriške države, države v razvoju, ker sistem Združenih narodov mora ostati. Jaz čakam, da se bo ta odgovornost dejansko izrazila v pomoči, ki bo pa, upajmo, seveda pravilno porabljena. Ker v šibkih državah obstaja tudi problem korupcije, kjer denar lahko ponikne. Tukaj je odgovornost nas, kjer demokracija ima neko mesto, da pomagamo tem državam.

Zakaj je zavedanje ljudi o podnebnih spremembah tako slabo? In zakaj gre zelena tranzicija tako zelo počasi? Na primer na Hrvaškem se vsi ljudje še vedno ne znajdejo v ločevanju odpadkov.

Počasi gre zato, ker nekaj je imeti informacije o nekem problemu, drugo pa je razumeti ga. Imamo opravka z generacijami, ki se v šolah dejansko niso učile o podnebnih spremembah. Mladi že vedo, starejša generacija pa ne, in globljega razumevanja problema še vedno ni. Tukaj je pomembna tudi vloga medijev, da skušajo vplivati na to generacijo. Druga stvar je, da so rešitve na individualni ravni neprijetne. Človek mora sam iti v akcijo, mora izolirati hišo, mora zamenjati vir energije, mora varčevati, mora recimo deloma spremeniti svoj prehranski sistem. Teh stvari ljudje ne bodo začeli sami od sebe. In tukaj je zdaj pomembna vloga države, ki nam mora s korenčkom in palico pomagati, da se lažje odločimo. Povedano zelo preprosto: slabe stvari, ki jih počnemo, bi morali podražiti, dobre stvari, ki so danes drage, pa poceniti. Ljudje finančni signal zelo hitro razumejo in najhitrejšo spremembo lahko na ta način doživimo pri vseh generacijah.

Omenili ste, da veliko težavo danes predstavlja tudi promet, mobilnost, zaradi izpušnih plinov. V Zagrebu je to velik problem, ki ga mestne oblasti skušajo reševati na način, da so nekatere ulice začeli zapirati za avtomobile, odpirajo peš cone. Na

žalost pa tega ne spremlja boljši javni promet. Se pravi, nimamo palice in korenčka.

Dejansko imamo pri prometu tudi v Sloveniji strahotno velike težave. Del problema je zgodovinski in se mu reče napačno urbanistično planiranje. V Sloveniji smo dejansko dovoljevali, da so se ljudje naseljevali izven mesta in če mesto ni pravilno zastavljeno, je tudi javni prevoz izjemno težko organizirati. S tem se soočata tako Zagreb kot Ljubljana. To je en del zgodbe. Drugi del pa je seveda finančni. Dokler se je marsikdaj v Sloveniji z osebnim avtom cenejše pripeljati v službo kot z javnim prevozom, ne moremo pričakovati, da bodo ljudje reagirali drugače. Druga zadeva pa je tudi infrastruktura, ki manjka. Marsikdo od nas starejših bi se peljal s kolesom, če bi obstajale varne kolesarske steze. Če pa balansiraš med kamioni, si pa bolj varen v avtu, kaj ne? Več možnosti je, kako istočasno reševati nek problem. Ne pa samo zapreti eno cesti in reči, no pa imamo zeleno središče. Medtem ko je na obvoznici v istem času dvakrat večji promet.

> V tem trenutku smo na nekem res kritičnem razpotju, imamo vse znanstvene dokaze in meritve, ki na to kažejo. (…) Slabe razmere v okolju ubijajo stokrat več kot vojne in tisočkrat več kot terorizem, pa nekako politika še zdaj ne more razumeti, kako resne stvari so to.

Posledica, ki jo zaradi podnebnih sprememb opažamo na Hrvaškem, je tudi vedno višja temperatura morja, kar ima posledice tudi za biološko raznolikost. Prihajajo nove invazivne vrste, ki uničujejo avtohtone vrste. Kaj lahko naredimo, da bi se te spremembe nekako ublažile?

Morja so dejansko tista, kjer se najbolj opazijo podnebne spremembe, ker sprejmejo največ energije. Ta toplota ni smrt samo za biotsko raznovrstnost. Zaradi te toplote imamo mi poplave, tako na Hrvaškem kot v Sloveniji, ker toplo morje tudi izpareva. Ni slučaj, da so sredi poletja ali jeseni tako obilne padavine. Od nekje ta voda mora priti. V našem interesu je, da bi to segrevanje morja zaustavili, ampak ni rešitve brez spremembe energetske politike. Mogoče je edina rešitev pri invazivnih vrstah v morju ta, da bi bil pomorski promet velikih ladij, ki prihajajo z balastno vodo od vsepovsod, bolj nadziran, da ne bi povzročal še dodatne škode.

Prejšnji teden je bil v Zagrebu Book festival, na katerem je Boštjan Videmšek predstavil svojo knjigo Plan B. Bil je kar pesimističen, ni bil ravno prepričan, če Plan B za rešitev našega planeta še obstaja. Kaj vi menite?

Mogoče plan B ne, je pa plan C. Odnehati ne moremo, kajti Planeta B ni, plani pa morajo ostati. Znanost nudi dovolj rešitev. Ne samo naravoslovna znanost, ne gre le za nove vire energije, gre za družbene komponente, ko moramo vrednote postaviti na neke druge temelje in spoznati, da narava ni brezplačna samopostrežna, ampak je to veja, na kateri sedimo. Ta premik v razmišljanju je gotovo prvi, ki se mora zgoditi. Če omenimo še davčne politike in spodbude, to je drugi korak, ki te malo prisili. Potem stvari stečejo izjemno hitro. Ljudje smo domiselni, inovativni, ampak smo leni. Pritisk, občutek nujnosti, pa pomaga.

Na koncu vašega predavanja ste sami dejali, da so zadeve tako resne, da potrebujemo revolucijo. V kakšni obliki?

Potrebujemo, če uporabim angleško besedo, reset. Mi moramo stvari postaviti na novo. V temeljih. Do zdaj so to delale revolucije, ki so bile praviloma nasilne, krvave. Tega nam v 21. stoletju ni treba. Rabimo pa revolucijo mišljenja in redefiniranje vloge znanosti. Znanost ni nekaj, kar nam škoduje. Znanost je nekaj, kar pomaga. Pomemben korak je vrniti zaupanje v znanost. Potem nam bo ta revolucija stekla sama od sebe.

Lučka Kajfež Bogataj med predavanjem na letošnjem festivalu Greencajt.

Obe foto: greencajt.hr

UMETNA INTELIGENCA

UVAJANJE V POSLOVANJE JE NUJA, KLJUB TVEGANJEM

SLO CRO Poslovni klub slovenskih in hrvaških gospodarstvenikov je 26. aprila skupaj s hrvaškim podjetjem Infobip ter Veleposlaništvom Republike Slovenije v Zagrebu organiziral konferenco o izzivih uvajanja umetne inteligence v podjetja. Konference se je udeležilo skoraj sto gostov iz več kot 60 podjetij, med njimi številni strokovnjaki in navdušenci nad umetno inteligenco (UI).

Vesna Vukšinić Zmaić

V uvodnem delu so zbrane nagovorili predsednik SLO CRO Poslovnega kluba **Saša Muminović**, veleposlanik Republike Slovenije v Zagrebu **Gašper Dovžan** in **Hrvoje Bujanović**, državni sekretar v Vladi Republike Hrvaške, ki so vsi poudarili na eni strani pomen UI za vodenje poslovnih procesov in konkurenčnost gospodarstva, na drugi pa tveganja, če uporaba UI ne bo ustrezno regulirana.

"Umetna inteligenca spodbuja inovativnost in produktivnost ter popolnoma spreminja poslovno paradigmo. Slišati je bilo, kako obstaja tveganje z uporabo UI, vendar je pomembno poudariti dejstvo, da delujemo na globalnem trgu, kjer konkurenca uporablja različna orodja za izboljšave, cenejše in bolj dostopne izdelke. Tveganja, ki jih prinaša umetna inteligenca, je mogoče ublažiti z ustreznimi rešitvami, uvedba umetne inteligence v poslovanje pa dviguje konkurenčnost gospodarstva", je med drugim dejal Muminović.

»Trenutno razpoložljiva tehnologija umetne inteligence lahko pospeši poslovne procese. Mnoga svetovna podjetja so prepoznala prednosti in aktivno uvajajo umetno inteligenco v svoje sisteme, naša naloga pa je, da jim omogočimo brezhibno komunikacijo s končnimi uporabniki – in to komunikacijo, ki je podprta z umetno inteligenco. Uvedba tehnologije umetne inteligence ni enkraten projekt, temveč stalen proces in razvoj, ki bo dolgoročno spremenil način poslovanja podjetij in izboljšal jih,« je povedal Boris Pogačnik, podpredsednik za poslovni razvoj Infobipa.

Slovenski in hrvaški strokovnjaki so predstavili možnosti, ki jih ponuja umetna inteligenca in delili vrsto nasvetov, kako jo implementirati, pri čemer so se naslonili na konkretne izkušnje podjetij, ki že uvajajo UI v svoje delovanje, predstavljeni pa so bili tudi pravni vidiki uvajanja UI v poslovanje podjetij v Evropski uniji.

Foto: Matej Grgić

KNJIŽNICA, KI ŽE 250 LET HRANI MISLI

V letu 2024 obeležujemo 250 let od začetkov Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) v Ljubljani. Njene začetke je mogoče postaviti v leto 1774, ko je bilo po odločitvi Marije Terezije v javno uporabo namenjenih prvih 637 knjig. Sledilo je 250 let požrtvovalnega dela za kulturni in znanstveni razvoj naroda skozi zbiranje, ohranjanje in posredovanje knjižničnega gradiva.

Helena Janežič

Sprva licejska knjižnica, nato cesarsko-kraljeva Študijska knjižnica, Državna študijska knjižnica, Univerzitetna biblioteka in danes Narodna in univerzitetna knjižnica pišejo zgodbo neprekinjene skrbi za uporabnike in gradivo: vse od prvih dni po odprtju, ko je knjižnica sprejela 14 dnevnih bralcev, do danes, ko NUK letno obišče 250.000 obiskovalcev in uporabnikov. Začelo se je s 637 knjigami, na prelomu v dvajseto stoletje je knjižnica hranila že več kot 36.000 zvezkov, danes - po 250 letih - pa zbirka šteje več kot 3.000.000 enot gradiva. Več kot milijon enot digitalnih objektov je na voljo tudi v Digitalni knjižnici Slovenije, za katero prav tako skrbi NUK.

NUK je knjižnica vseh Slovencev, posebno skrb namenja zbiranju gradiva, ki nastane izven meja Republike Slovenije in prav tako velja za *sloveniko* (slovenski avtor, slovenski jezik, o Sloveniji in Slovencih).

Ob četrttisočletnem jubileju zato na ogled postavljamo razstavo *HRANIMO MISLI – ŽE 250 LET*, na kateri obiskovalcem ponujamo sprehod skozi dvestopetdesetletni razvoj knjižnice. Razstavljamo izvirne zaklade naše zbirke; gradivo, ki je izjemnega pomena ne zgolj za našo ustanovo, temveč nagovarja kulturni in znanstveni razvoj celotnega naroda. Razstava je zasnovana v dveh delih, pri čemer bo razstavljeno gradivo od odprtja do septembra predstavljalo začetke knjižnice in zbiranje gradiva; v drugem delu pa bomo predstavili raznolikost gradiva v knjižnici, njegovega urejanja in ohranjanja. V posebni vitrini je vsak mesec na ogled eden od najdragocenejših zakladov iz zbirke NUK.

Razstava Hranimo misli – že 250 let je na ogled do 3. decembra 2024.

28. maja je bila v Ljubljani slavnostna akademija, na kateri je ravnatelj NUK **Viljem Leban** v imenu te ustanove prevzel Red za izredne zasluge za neprecenljivo vlogo pri izgradnji in ohranjanju slovenske narodne identitete in kulturne dediščine ter pri razvoju bibliotekarske stroke in univerzitetne knjižnične dejavnosti, s katerim jo je nagradila predsednica države **Nataša Pirc Musar**. V nagovoru je spomnila na začetke NUK, ki segajo v čas razsvetljenstva in poudarila, da "imamo malo posvetnih ustanov, ki se lahko pohvalijo, da se njihova starost meri v stoletjih". Dodala je , da "nas četrt tisočletja Narodne in univerzitetne knjižnice spomni, da se zgodovina slovenstva ni začela leta 1991, 1945 ali 1918, ampak mnogo prej" in da nas "ne sme biti sram svoje zgodovine in dosežkov naših prednikov, hkrati pa se moramo truditi biti vredni te zgodovine."

Žal pa medtem še vedno ni jasno, kdaj bo NUK dobil novo poslopje oz. kdaj se bo začela gradnja NUK 2, saj je kljub obljubam, domnevno zagotovljenemu denarju in pravnomočnem gradbenem dovoljenju malo možnosti, da bi se gradnja začela že letos, kot je bilo obljubljeno.

PALČAVA ŠIŠA

Kaj so pili naši stari

Letos se je tudi Etnološka zbirka Palčava šiša iz Plešc pridružila obeležitvi mednarodnega dneva muzejev. Čeprav gre za zasebno zbirko, je ta vse od leta 2006 odprta za javnost ter spodbuja raziskovanje ter predstavljanje kulturne dediščine doline zgornje Kolpe in Čabranke. 18. maja so svoje obiskovalce povabili na prav poseben degustacijski večer v nekdanje vinske kleti, kjer je bilo prostora kar za 15.000 litrov vina v lesenih sodih za veleprodajo.

Marko Smole

Tu se je pretakalo vino najprej iz hrvaškega Pokolpja - z bregov Plešivice, nato celo iz Vipavske doline in na koncu iz Bele Krajine. Skozi pripoved podpisanega so obiskovalci lahko izvedeli, katere alkoholne pijače so v določenih obdobjih pili naši predniki: od verjetno najstarejše slovanske medice, preko jabolčnika, katerega pridelavo so po vsej verjetnosti prinesli priseljenci iz nemških dežel v 14. stoletju, primorskih vin iz posesti Frankopanov in Zrinskih, ki so jih po urbarju morali prioritetno prodajati domači gostilničarji, do vina iz Plešivice, kjer je okoli 1876 pričela vinska trta zaradi bolezni prva propadati in ga je za krajši čas nadomestilo vino iz Vipavske doline. Dokler niso vinogradov obnovili, je sledilo nekaj deset let dolgo obdobje piva, ki so ga varili lokalni gostilničarji. Pleško spodnje polje je bilo celo zasajeno s hmeljem. Industrijska pridelava alkohola konec 19. stoletja je omogočila izdelavo in popularizacijo likerjev z dodanimi pripravljenimi aromami, prva svetovna pa z omejenimi transporti večjo konzumacijo žganja. Njegova predelava je bila vseskozi močno obdavčena, zato so *rakijo* nekateri kuhali na skrivaj. Šele med svetovnima vojnama se je ponovno stabilizirala dobava vina v dolino Čabranke, takrat največ iz Bele Krajine in Primorja, v gostilne pa je prišlo tudi pivo Union iz skladišča na Brodu na Kolpi. Zanimive so mineralne vode, ki so jih v gostilnah točili že od 1880-ih let, kasneje se je pojavila še sodavica. Že pred prvo vojno so iz posebno težkih steklenic točili tudi pripeljane brezalkoholne gazirane pijače – šebeso iz bezga in malinovec.

Večerni sprehod skozi okuse in zgodovino so obiskovalci nadaljevali na dvorišču Palčave šiše ob domači potici in prijetnem kramljanju o pijači in kulinariki.

Foto: Sonja Smole

V Palčavi šiši so se tokrat obiskovalci spoznavali s pivskimi navadami naših prednikov.

Dokumentarec o Petru Rutarju

Hrvaška televizija je prva dva petka v juniju na 1. programu v okviru oddaje *Manjinski mozaik* predvajala dokumentarni film v dveh delih o Petru Rutarju, slikarju in kiparju, ki je kot pleški zet najprej nekaj let iz Plešc, nato pa desetletja do svoje smrti iz Osilnice s svojo delavnico opremljal večino cerkva po dolini Čabranke in Kolpe ter naprej. Svoje delo je začel v Starem kotu, ga nadaljeval po cerkvah doline Čabranke, Kolpe ter naprej preko Brod Moravic, po severozahodnem delu Gorskega kotarja, vse do Moslavine, Ivanić Grada in Kutine. V nekaj deset letih je s svojimi deli opremil več kot petdeset cerkva.

HTV je s pomočjo Etnološke zbirke Palčava šiša iz Plešc in z novinarjem **Marijem Beganovićem** posnel dovolj gradiva za dva dokumentarna filma. Predvajanje filmov je tudi lep uvod v knjigo o Petru Rutarju, ki bo v kratkem izšla in ki naj bi jo v Palčavi šiši predstavili v drugi polovici avgusta.

(ms)

Obe oddaji je mogoče najti v spletnem arhivu Hrvaške televizije in na youtubeu.

MLADI SLOVENCI NA HRVAŠKEM (PRE)MALO BEREJO V SLOVENŠČINI

Kot je bilo že večkrat omenjeno, je pripadnikov slovenske skupnosti kot govorcev slovenskega kot maternega jezika iz leta v leto manj. Pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem so večkrat izkoristili pravice, ki jih ponuja hrvaška zakonodaja in so v nekatere šole na Hrvaškem uvedli možnost učenja slovenskega jezika, kar pomeni možnost učenja 2 uri tedensko. To obliko pouka je v šolskem letu 2023/24 obiskovalo 348 učencev in dijakov.

Barbara Riman

Prav zato, ker se število govorcev maternega jezika zmanjšuje in se povečuje število učencev in dijakov, smo na Inštitutu za narodnostna vprašanja v prvem delu leta 2024 naredili raziskovanje o tem koliko učenci in dijaki slovenskega jezika, dejansko berejo v slovenščini.

V raziskavi je sodelovalo 87 učencev in dijakov starih od 11 do 18 let iz vseh šol, kjer poteka pouk slovenskega jezika po modelu C. Vprašalnik je imel 35 vprašanj, ampak tu bodo prikazani samo najbolj pomembni odgovori povezani z ciljem raziskave. Povprečna starost anketirancev je bila 16.2 let starosti.

Največ jih je anketo izpolnilo iz Druge gimnazije v Varaždinu (25), sledi Šola za uporabno umetnost in dizajn v Pulju (15). Največ učencev in dijakov, ki so sodelovali v raziskavi, obiskuje pouk slovenščine prvo leto (39) in prav zato tudi ni bilo pričakovati, da bi učenci pokazali velik interes za branje knjig v slovenščini. 27 anketiranih je odgovorilo, da se slovenščine učijo 4 ali več let, 14 dve leti in 7 anketirancev se slovenskega jezika uči tri leta.

Učence in dijake smo spraševali tudi po razlogih za učenja slovenskega jezika.

Kot vidimo, se nekateri učijo slovenščine, ker imajo slovenske prednike, toda največ jih prepoznava vrednost znanja sosedskega jezika, kar je povezano z željo, da bi svoje šolanje enkrat nadaljevali v Sloveniji ali da bi se v Sloveniji tudi zaposlili. S tem slovenski jezik pridobiva

Graf 1. Zakaj se mladi učijo slovenskega jezika.

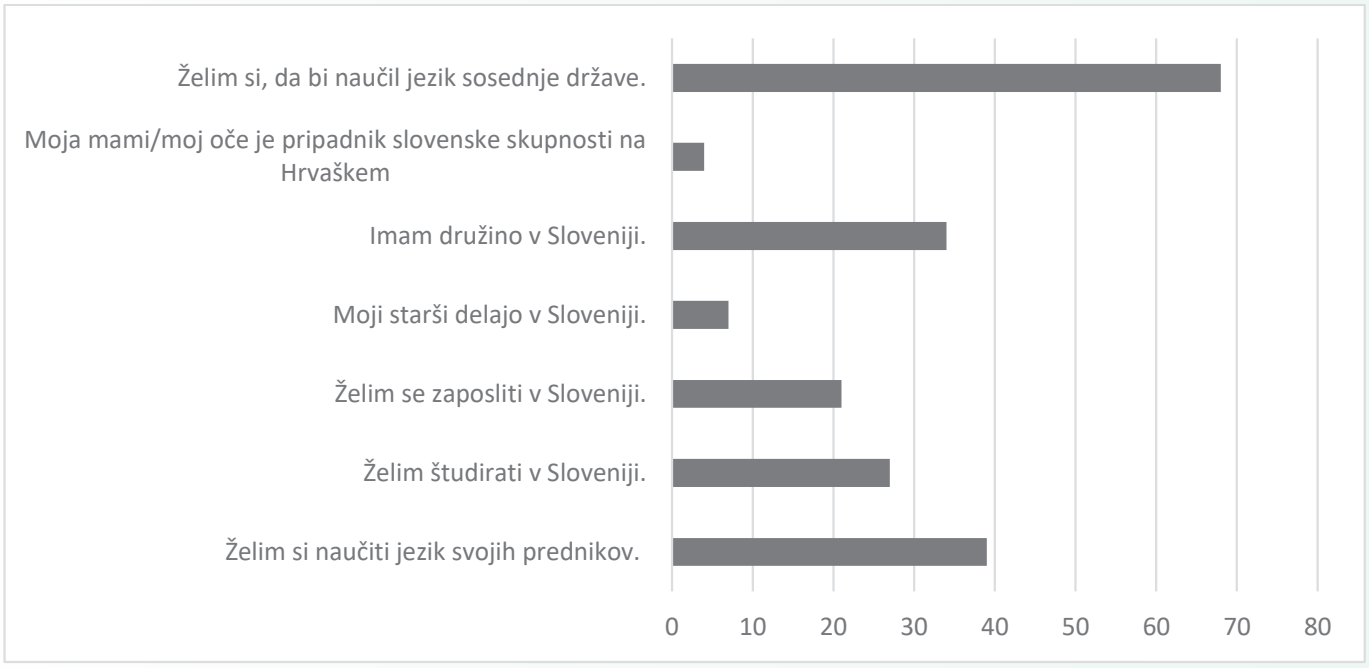

vse večjo ekonomsko vrednost in prepoznavnost med mladimi.

Učence in dijake smo spraševali predvsem o branju slovenskih knjig in o možnostih dostopa do slovenskih knjig. Več kot polovica anketiranih je odgovorila, da radi berejo in da to počnejo v svojem prostem času. Več kot polovica vprašanih raje bere tuje avtorje in raje berejo v hrvaščini kot v tujih jezikih.

Spraševali smo jih tudi o možnostih izposoje knjig in večinoma so odgovorili, da si knjige izposojajo v šolski knjižnici, nekaj manj v mestni knjižnici, kar pogosto jih dobijo kot darilo in jih tudi kupujejo.

Kako pa je z knjigami v slovenščini?

Od vseh anketiranih se je samo eden je srečal s slovenskim avtorjem kot obveznim branjem v hrvaški šoli. V kurikulumih za hrvaške šole se redko najdejo slovenski avtorji, še vedno pa so nekateri avtorji predlagani za obvezno branje (npr. Ela Peroci za drugi razred osnovne šole, Muca Copatarica), ampak vprašanje je, koliko otroci te avtorje berejo, oz. koliko so seznanjeni, da je bil za obvezno branje predlagan slovenski avtor. Od vseh anketirancev jih je le 13 prebralo knjigo v slovenščini, 74 pa nikoli, čeprav se slovenskega jezika učijo kar nekaj časa. Zanimalo nas je tudi, kje si lahko sposodijo slovenske knjige.

Kot je razvidno iz odgovorov, so učenci in dijaki pokazali predvsem nezainteresiranost v informiranosti, saj jih je velika večina na gornji vprašanji odgovorila z "ne vem". To kaže tudi nezainteresiranost, da bi sploh poskusili prebrati knjigo v slovenskem jeziku. Vprašali smo jih, zakaj je tako.

Iz predstavljenih podatkov je razvidno, da je knjiga v slovenskem jeziku zelo redko dostopna učencem in dijakom slovenskega jezika ter da so se izziva branja v slovenščini lotili redki. Eden od razlogov je očitno slabo znanje jezika, česar se učenci zavedajo. Deloma pa je razlog v težavnem dostopu do slovenske mladinske literature.

Graf 2: Ali si knjige v slovenskem jeziku lahko sposodite v šolski knjižnici?

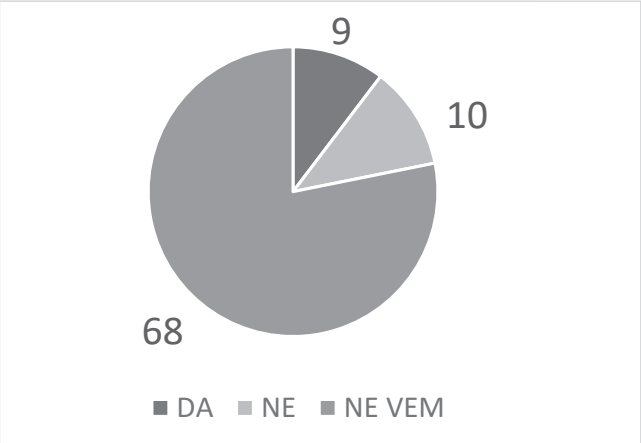

Graf 3: Ali si lahko knjigo v slovenščini sposodite kjerkoli drugje?

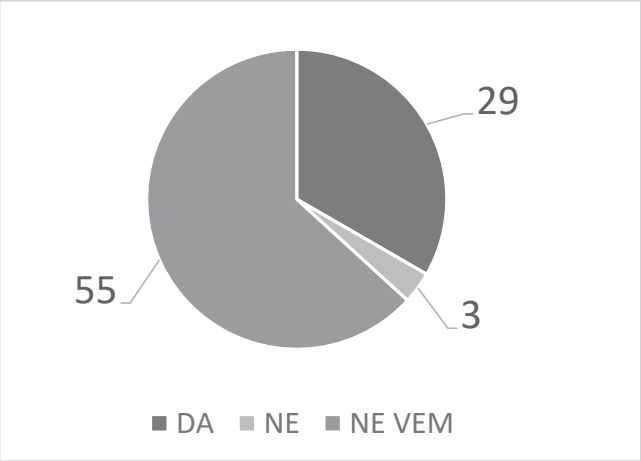

Vsekakor bi bilo treba skupaj z organizacijami slovenske manjšine na Hrvaškem in s profesorji slovenskega jezika delovati v smeri, ki bi učence in dijake spodbudila, da bolj pogosto vzamejo v roke slovensko knjigo. S tem bi se slovenskega jezika naučili hitreje, hkrati pa bi tudi ohranili druge vrednote, ki jih branje prinaša.

Graf 4: Zakaj ne bereš knjig v slovenščini?

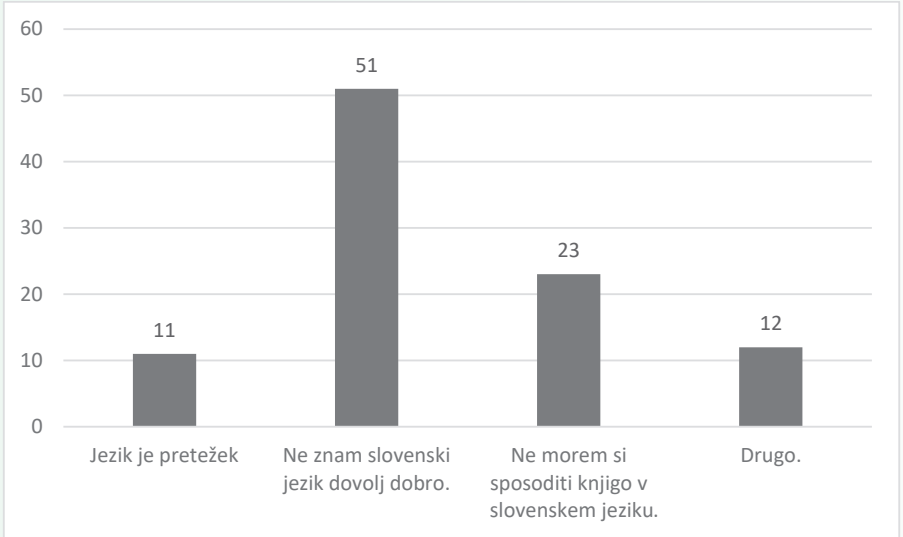

Popotovanje po domačih krajih, stari običaji v novem času in izpoved posebne punce

Tudi tokrat predstavljamo in priporočamo v branje tri knjige po izboru Vedrane Kovač Vrana

Peš po domačih krajih: popotni dnevniki 1934-1936

Alma M. Karlin

Celjska Mohorjeva družba, 2023

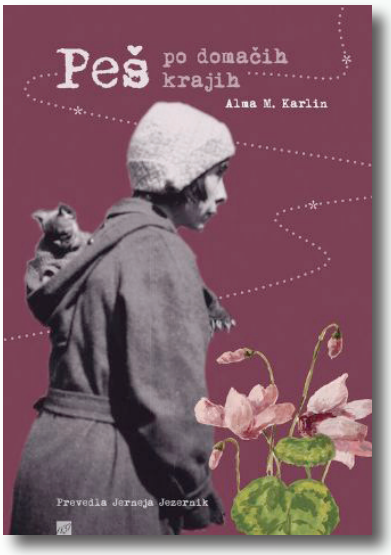

Prepotovala je svet in se še vedno čudila lepotam na domačem pragu.

Videla je ves svet, a je še vedno obnemela ob čudovitem razgledu z domačega hriba. Vozila se je z vsemi mogočimi prevoznimi sredstvi, a še vedno najbolj uživala v svobodnem koraku svojih pešpoti. Njeni rojaki je niso vedno razumeli, tujci pa so premagovali stotine kilometrov, da so bili deležni njene družbe. Svetovljanka, ženska, ki je daleč presegala svoj čas, in zrela duša, ki se je znala dvigniti nad banalnost vsakdanjega materializma. Kaj je doživljala in o čem razmišljala, ko je opazovala ista obzorja, kot jih še danes gledamo tudi mi? Alma M. Karlin, kakršne nismo srečali še nikoli.

Medtem ko potovanje Alme Maksimilijane Karlin okrog sveta v letih 1919–1927 in njeni popotni zapisi tudi v svetovnem merilu že sodijo v popotniški literarni kanon, o njenih popotovanjih po Sloveniji doslej ni bilo prav dosti znanega. V tridesetih letih prejšnjega stoletja pa je skoraj toliko kilometrov kot po svetu prehodila tudi doma in do potankosti spoznala svoje domače kraje. S svojimi prijatelji in svetovljanskimi gosti iz tujine je raziskovala Celje in njegovo okolico (Svetino, Celjsko kočo, Malič, Šmohor ...), Laško, Liboje, Štore, Dobrno, Braslovče in grad Žovnek, vse pomembnejše kraje Zgornje Savinjske doline, vključno z Logarsko dolino, Jurklošter, dolino Gračnice, vse kraje od Celja do Rogaške Slatine, Krško in Trško goro, Kozjansko (Virštanj, Kozje, grad Pišece, Olimje, Podčetrtek ...), Gorenjsko in druge konce Slovenije. Izven naših meja pa jo je zaneslo še v Hrvaško Zagorje (grad Veliki Tabor, Desinić idr.), pa tudi po zahodnem Kvarnerju (v Opatijo, Lovran, Mošćeniško Drago, Reko idr.), ki je bil v tridesetih letih pod Kraljevino Italijo, ter po Zgornji Avstriji (Salzkammergut, Dachstein, Bad Goisern, Hallstatt idr.).

Almini popotni dnevniki so bili šele pred nedavnim odkriti v zasebni zapuščini v Gradcu. Sodobnemu bralcu pa ne prinašajo le številnih popotniških vtisov in osebnih doživetij, temveč tudi pomembno zapolnjujejo vrzel v manj ali skoraj še neznanem obdobju Alminega življenja in njenega literarnega ustvarjanja. Gre za fresko nekega časa, ki razkriva tudi nova spoznanja o življenju manj znanih, a za kulturno zgodovino Slovenije pomembnih ljudi.

Temu sledi tudi bogato slikovno gradivo: fotografije, razglednice in ilustracije. Knjigo dopolnjujeta zemljevida Alminih potepanj po Sloveniji – prostoročno risani je iz Almine osebne zapuščine, sodobni pa te iste poti umesti v geografske okvire današnje Slovenije. Dragocen dodatek k popotnim dnevnikom je geografsko kazalo, ob katerem je mogoče z Almo na hitro obiskati vse kraje, ki jih legendarna popotnica in pisateljica v svojih zapiskih omenja.

Čebelja družina

Anja Mugerli

Cankarjeva založba 2020

Nagrada Evropske unije za književnost 2021

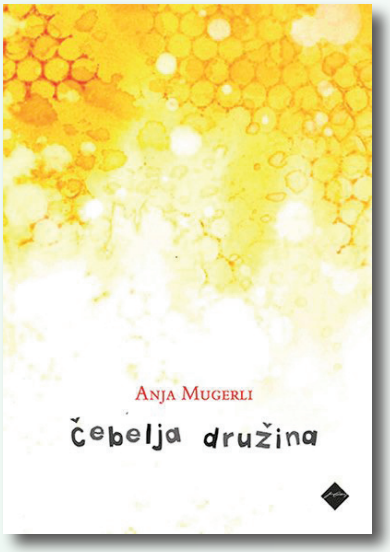

Rdeča nit sedmih zgodb so obredi oziroma stari običaji, značilni za slovensko kulturo, ki pa so prestavljeni v drug kontekst ali drug, sodoben čas, kjer pridobijo novo vlogo in podobo. V ospredju je tematika družine, bodisi neuresničene (Jabolkosnedka), bodisi združene in nato ločene zaradi življenjskih okoliščin (Rdeči petelin), bodisi takšne, ki bi lahko v drugačnih okoliščinah postala resnična (Čebelja družina). Z izjemo ene, ki daje zbirki naslov in se dogaja v določenem obdobju v zgodovini, se vse zgodbe dogajajo v sedanjem času, hkrati pa zaradi obredov in atmosfere učinkujejo brezčasno. Anja Mugerli nas z jezikovno virtuoznostjo vplete v svet, ki ga ne poznamo, pa čeprav v njem živimo. V njem nenehoma prehajamo meje, jezikovne, kulturne, politične, geografske, pa tudi tiste med resničnostjo in nezavednim.

Anja Mugerli (1984) je diplomirala iz slovenistike in magistrirala iz uprizoritvenih študij in kreativnega pisanja. Objavila je zbirko kratkih zgodb Zeleni fotelj (2015) in roman Spovin (2017).

Posebna punca: (p)osebna izpoved

Jerneja Renko

Primus, 2022

»Posebna punca je zgodba o posebnih puncah, ki se dotakne vseh. Ni priročnik za srečo, ni navodilo za polno življenje, ni drama, ni patetična izpoved mame s težkimi preizkušnjami, je le oris življenjskega potovanja z zdravimi in manj zdravimi odločitvami, ki sili v refleksijo lastne poti.

Posebna punca je tudi avtorica. V filmu *Ne skrbi, peš ne bo prišel daleč* karizmatični voditelj anonimnih alkoholikov svojemu varovancu, znanemu ameriškemu striparju Johnu Callahanu, namigne, da sebe najbolje spoznamo, ko pozabimo nase. Na tak način je do sebe prišla Jerneja Renko, s popolno predanostjo svoji družini, z nadčloveškimi napori, vloženimi v posebno punco, ki bo zaradi tega lahko v nasprotju z mnenji mnogih strokovnjakov nekoč samostojna, že sedaj pa je vesela, komunikativna in polna ljubezni«, je o delu zapisala **Saša Bogataj Suljanović**.

‚Avtorica pa k temu dodaja: "Knjiga je posledica večletnega pisanja, ki se je preprosto dogajalo … včasih so se misli kar zlivale na papir, včasih ne bi zmogla napisati ničesar, niti enega smiselnega stavka. In takrat pač nisem, ker če bi pisala, bi bilo to na silo, iz uma, kar pa nima smisla. Pisala sem, ko sem morala; morala zaradi svojih občutkov, stiske, včasih zaradi radosti. Ko sem to čutila. Ko sem potrebovala terapijo. Pisanje je zame v resnici terapija."

Jerneja Renko je diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz slovenskega jezika in književnosti ter pedagogike. Šestnajst let je v šoli poučevala slovenščino in retoriko, potem pa jo je rojstvo najmlajše hčere popeljalo v svet posebnih izzivov. Zadnja leta se ukvarja predvsem s svetovanjem družinam, ki imajo otroke s težavami v razvoju. Skupaj z možem sodelujeta v projektu Odgovorno starševstvo, kjer pokrivata vsebine, povezane z vlogo staršev v družinah z otroki z razvojnim zaostankom. Poleg tega tudi predava in lektorira ter najstnikom v zavodu Kajžica, skupnosti montessori za male in velike, predaja znanje o slovenski slovnici in literaturi.

KDO SE BOJI SLOVENŠČINE? MORDA SMO TO KAR MI?

Slovenščina, ki jo govorimo Slovenci zunaj matične domovine, zagotovo ni slovenščina, kot jo slišimo po radiu ali televiziji, ko jo govorijo poklicni napovedovalci ali drugi vrhunski govorci slovenskega zbornega jezika. Je pa lepa in je naša. Kako z njo sestavljamo mozaik naše pestre materinščine?

Ilinka Todorovski

Na to, da je tudi zamejska slovenščina – čisto prava slovenščina, čeravno lahko zveni povsem drugače od knjižne, so nas pred kratkim spomnili naši mladi rojaki v oddaji Kdo se boji slovenščine, v epizodi Dvojezičnost v zamejstvu. Na sporedu je bila marca letos in je še vedno na ogled v spletnem arhivu RTV Slovenija (https://www.rtvslo.si/rtv365/arhiv/175029355?s=tv). V oddaji »naše barve« zastopa **Natko Štiglic** z Reke, ki je končal študij kitare na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani, hkrati pa se kot mladi raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani tudi profesionalno ukvarja s Slovenci v hrvaškem zamejstvu. V oddaji nastopajo še **Jurij Devetak**, stripar in ilustrator iz Nabrežine v Italiji, **Noemi Illeš**, mlada literatka in folkloristka iz Monoštra v Porabju na Madžarskem ter člani lutkarske skupine Mladi Celovčani iz Avstrije. Od mladih zamejcev izvemo, kaj jim pomeni materni jezik, kako ga uporabljajo v vsakdanjem življenju, sploh v dvojezičnem okolju, ter kako vpliva na ohranjanje naše identitete. Njihova samozavest nas lahko navda s pogumom!

Natko Štiglic v oddaji Kdo se boji slovenščine.

Foto: https://www.rtvslo.si/tv/oddaja/173251244

Foto: zajem s TV-zaslona. https://www.rtvslo.si/rtv365/arhiv/175029355?s=tv

Poučna TV-serija za vsakogar

Scenaristka in režiserka dokumentarno-izobraževalne serija je **Maja Pavlin**. Na TV Slovenija nastaja že od leta 2021 in se je doslej ukvarjala že s številnimi razsežnostmi jezika, ki potrjujejo, da ta ni samo sredstvo medsebojnega sporazumevanja, ampak tudi ključno družbeno vezivo. Jezik pa ni samo nekaj togega in strogo predpisanega v pravopisih in slovarjih, temveč je živa tvorba. Bogatijo ga tudi novosti in posebnosti z vseh vetrov, pa čeprav se nam včasih zdi, da tujke, denimo hrvatizmi, ali urbani sleng (kot je npr. ful kul) ne sodijo v slovenščino, kot je bila nekoč. Da gre za predstavo, ki ni nujno blizu resnici in je lahko čisto navaden predsodek, nas poduči dosedanjih 11 epizod serije Kdo se boji slovenščine. Naslovi teh epizod so:

Dvojezičnost v Prekmurju (2024)
Dvojezičnost v slovenski Istri (2024)
Dvojezičnost v zamejstvu (2024)
Pripovedovanje (2023)
Šolska glasila (2023)
Žargon (2023)
Urbana slovenščina (2022)
Teorija in praksa (2022)
Izolski sleng (2022)
Štajerski argo (2021)
Narečja v popularni glasbi (2021)

Iz leta 2019 so pod istim imenom – Kdo se boji slovenščine – na voljo tri epizode, in sicer o branju, dvojini in zgodovini našega jezika. Režiral jih je **Božo Grlj**.

POEZIJA

35. FESTIVAL LJUBEZENSKE POEZIJE »VRAZOVA LJUBICA« V SAMOBORU

Že 35 let se pesniki vsako leto zbirajo v Samoboru na festivalu ljubezenske poezije. Vrazova Ljubica je postala ena od najpomembnejših pesniških kulturnih prireditev na Hrvaškem, ki je Samobor spremenila v mesto pesnikov in poezije.

Ivanka Filipan

Letos je festival »Vrazove Ljubice« trajal 20 dni, začel pa se je s programom za najmlajše, ki so se sprehodili po toponimih, povezanih z legendarno ljubeznijo Stanka Vraza in samoborske Ljubice, v sodelovanju s Samoborskim muzejem pa je izšla tudi poučna knjižica »Vrazopoznavalec«, za osnovnošolce so bile organizirane poetske predstave in delavnice, razstave ter kino predstave.

Tradicionalno se ves čas trajanja festivala organizirajo pesniški večeri, na katerih se lahko slišijo tako mladi, kakor tudi že uveljavljeni hrvaški pesniki, ki se v zelenem ambientu na prostem pogovarjajo o ljubezenski poeziji in berejo svoje pesmi. V »Gost(i)oni« si na trgu pod zvezdami lahko napolnimo dušo s poezijo samoborskih pesnic in pesnikov ter njihovih gostov. V sklopu festivala je bila organizirana tudi poetska predstava »Sanje in norost«, ki je posvečena velikemu pesniku in boemu Tinu Ujeviću, kakor tudi njegovemu vrhunskemu interpretu Arsenu Dediću. Magične Tinove stihe, njegovo aforistično pesniško prozo in izbrana mesta njegove izpovedne esejistike sta nam prenesla igralec, scenarist in režiser **Goran Matović** in kantavtorica **Sara Renar**.

Festival je obogatil še **Rade Šerbedžija** z glasbeno scenskim spektaklom »Evo, pesem«. Kot vsi njegovi koncerti, je tudi ta bil posebej čustven, saj Rade med

Foto: akm

Vsestranska pesnica Antonija Jereb.

popularnimi verzi pripoveduje anekdote in se »pogovarja« z občinstvom. Vrhunec festivala je bil 8. junija, ko sta se po Samoboru sprehodila kostumirana Stanko in Ljubica, na odprtem si je bilo mogoče ogledati predstavo za otroke, mladi Samoborci so sodelovali v delavnici slikanja stihov s plošč v »Prehodu hrvaških pesnikov«, popoldne so se pri Ljubičinem grobu v senci župnijske cerkve zbrali pesniki in ljubitelji poezije. Na zidu ob grobu Ljubice pri cerkvi Sv. Anastazije v Samoboru so letos postavili ploščo s vklesanimi verzi pesnika **Tomislava Slavka Zekanovića**.

Na 35. večeru ljubezenske poezije, ki je potekal v galeriji Prica, so svoje ljubezenske pesmi recitirale pesnice in pesniki, med katerimi je bila na povabilo Sveta slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb, tudi slovenska pesnica **Antonija Jereb** iz Ljubljane s pesmijo *Ostani ob meni*. Poeziji, ki je prežemala in bogatila vse prisotne, sta dodala posebno noto **Marin** in **Lovre Rimac** s čudovito glasbeno spremljavo in interpretacijo znanih svetovnih in domačih ljubezenskih glasbenih uspešnic.

Letos so se povezali organizatorji omenjenega festivala v Samoboru in Ljudska univerza v Ormožu. Ker je cenjenemu pesniku, poliglotu, literatu in vsestranskemu kulturnemu ustvarjalcu na Hrvaškem posvečen večdnevni festival, je želja, da se veličina in pomen pesnika Stanka Vraza primerno obeležuje tudi v njegovem rojstnem kraju, Cerovcu v občini Ormož.

Pripadniki slovenske skupnosti smo na 35. festivalu ljubezenske poezije v Samoboru imeli priložnost slišati številne pesmi rojene iz ljubezni, katerih navdih in prekletstvo pesnikov so danes neke nove Ljubice, Laure, Julije, Charlotte in Beatrice, zagotovo pa bodo nekatere med njimi v prihodnosti kot legenda vtkane v zgodovino književnosti.

Antonija Jereb

Ostani ob meni

Napiši mi pesem, ki mi časa ne krade,
napiši mi verze ljubezni naslade.
Popelji me v kraje, kjer rože cvetijo,
popelji me tja, kjer hrasti dišijo.

Podari mi nekaj, kar vedno mi paše,
ne praznih besed in puhlih nasvetov,
ne naslajaj se s stihi znanih poetov.
Prikupi se nežno z besedo mi svojo,
ki dotakne srca se in nekaj da nase.

So puhle besede le jedro slovesa,
prazne, minljive, brez dotika nečesa.
Poljubi me nežno, močno me objemi,
obljubi, da vedno tu boš ob meni.

V času mladosti, ko vse prelepo je,
v času, ko gube kriče zgodovino
in krik bolečine kliče te nemo.
V času, ko plamen v srcu ugaša,
telo se poslavlja in moč izpareva,
tudi v trenutku, ko življenje mineva.

Naredi kaj zame, naredi kaj zase,
če se tega zavedaš, boš vedel, da da se.
Ne joči za mano, ko čas se izteče.
Ne oziraj nazaj se, poišči si drugo,
saj čas je prekratek, da bi jokal za trugo.

Upokojenka in vsestranska umetnica Antonija Jereb, razen pisanja poezije in proze, deluje še kot prostovoljka z delovno terapijo v Domu starejših občanov Moste Polje, je članica Kulturno-zgodovinskega društva Rusalka, ki ohranja zgodovino vzhodnega dela mesta Ljubljana in jo preko kulture širi našim zanamcem, je članica skupine glasnega branja za starejše, slika na steklo, je strastna zbiralka različnih predmetov, izdala pa je že kar nekaj publikacij in knjig, ki jih rada predstavi otrokom v vrtcih in šolah.

NAKLJUČJA

ZGODBE O NAKLJUČJIH

Knjižnica in čitalnica Bogdana Ogrizovića in Slovenski dom Zagreb sta v prostorih knjižnice 13. junija pripravila predstavitev dveh knjig o naključjih Irene Tršinar, umetnostne zgodovinarke iz Ljubljane, ki je več let zbirala zanimive resnične zgodbe o naključjih. Te so zapisane v knjigah *Naših sto naključij* in *Sej ne mor'š verjet* (založba Didakta 2020 in 2024).

Jelka Gošnik

Predstavitev je v maniri filozofske tematike moderiral dr. **Krešimir Žažar,** izredni profesor na Filozofski fakulteti v Zagrebu. Redna profesorica in predstojnica Katedre za slovenski jezik in književnost na Oddelku za južnoslovanske jezike in književnost na tej isti fakulteti dr. **Anita Peti Stantić** pa je predstavila svoj pogled na zbirko z vidika literarne stroke.

Irena Tršinar je zgodbe zbirala več kot štiri leta, zbirka šteje 220 zgodb 71 avtorjev, ki so tako pisci kot tudi pripovedovalci. Poglavja so tematsko urejena po delih, v katerih so združene zgodbe z vsebinsko sorodnimi naključji: Zgodovina, Mi med seboj, Svet je majhen, Predmeti in pojmi, Iz življenja in Z mistiko nad kriminalistiko. Strokovne poglede na tematiko naključij so prispevali fizik, biolog, filozof, sociolog, kriminalist in pisateljica. Dodatek v drugi knjigi je primerjava vseh zgodb s tipologijo naključij ameriškega raziskovalca **Franka Josepha**.

Anita Peti Stantić je najprej izpostavila razliko v razumevanju besede naključje glede na to, da ima slovenščina dve besedi – slučaj/slučajnost in naključje – hrvaščina pa samo slučaj/slučajnost. Avtorica je pojasnila razliko v tem, da naključje in slučaj nista sinonima. Bežen dogodek, ki nas preseneti, ni pričakovan ali je nenavaden, je lahko zgolj slučajnost, kadar pa v njem vidimo nekaj pomembnega, morda odkrijemo doslej neznane povezave v preteklosti, še bolj pa, če se nadaljuje dogajanje v prihodnosti, takrat pa je bolje govoriti o naključju.

Irena Tršinar je povedala, da je zgodbe začela zapisovati z namenom, da bi neverjetne prigode sorodnikov obvarovala pred pozabo. »Ko nas ne bo več, jih nihče več ne bo poznal. Rade volje so prispevali že znane in nove zgodbe, pridružili so se prijatelji, sosedje in prijatelji mnogih med temi, zapisovanje se je hitro spremenilo v sistematično zbiranje,« je povedala. Kot pravi, z avtorji ni bilo težav, še posebej ne ob prvi knjigi in med avtorji ali pripovedovalci zgodb je veliko znanih oseb. Pri tem so pomagale tudi knjižnice v Sloveniji, literarna društva in Facebook.

Foto: jg

Predstavitev knjig o naključjih je bila dobro obiskana. Anita Peti Stantić, Irena Tršinar, Krešimir Žažar.

Na predstavitvi v Zagrebu je Anita Peti Stantić kot primer naključja omenila ilustratorko Ančko Gošnik Godec ter ilustratorko in pisateljico Jelko Godec Schmidt, ki ju pozna po nedavnem prevajanju slovenske otroške literature v hrvaški jezik. Obe sta tudi avtorici več zgodb o naključjih. Kot naključje je opisala to, da je v istem času prevajala literaturo z njunimi ilustracijami in prebirala njune zgodbe v teh dveh knjigah o naključjih. Poleg tega pa je na tej prireditvi izvedela, da sta to moja teta in sestrična, ki sta enakem sorodstvu z Ireno Tršinar, zato sta tudi avtorici v njeni knjigi. Kaj ni to dokaz, da se naključja dogajajo kar naprej in vsakomur? Irena Tršinar je po Franku Josephu povzela, da imamo povprečno po dve naključji na teden, 100 na leto! Kolikšen je pomen posameznega naključja, je seveda odvisno od tistega, ki ga je doživel.

Irena Tršinar je knjigi *Naših sto naključij* in *Sej ne mor'š verjet* podarila Knjižnici in čitalnici Bogdana Ogrizovića.

Vabljeni k branju, zagotovo vam bodo zgodbe tudi navdih za obujanje spominov in vzpodbuda za opazovanje življenja s te perspektive.

IZLOŽBA

Fotografije polaznika MPA Akademije

U srijedu, 5. lipnja, u Slovenskom domu Zagreb, otvorena je grupna izložba fotografija *Triptih*, talentiranih polaznika MPA Akademije (škola glazbene produkcije i multimedije) i njihovi sjajni završni radovi.

Leonora Bedić

Polaznici programa *Primijenjena fotografija* dobili su prigodu predstaviti javnosti svoje fotografije, koje su se mogle pogledati do 19. lipnja. Na otvorenju izložbe okupilo se mnoštvo posjetitelja, među kojima su bili i brojni drugi fotografi, glazbenici, diskografi, pojedini mediji, uz koje smo nazdravili te na najbolji način otvorili grupnu izložbu *Triptih*.

Organizatorica **Leonora Bedić** (Ribek Artz) posebno je zahvalila MPA Akademiji (profesorima, ravnatelju te, dakako, njihovim polaznicima), Slovenskome domu Zagreb na ustupanju prostora te svima koji su na bilo koji način pomogli organizaciji i popularizaciji ovog prekrasnog događaja.

Foto: Andrea Mulder

Radovi talentiranih mladih umjetnika privukli su brojne posjetitelje.

KULTURNA DOGAJANJA

Na kratko od tu in tam

Stanka Herak, Drago Balažič

Letošnja vilenica Miljenku Jergoviću

Kot so **4. junija** sporočili pri Društvu slovenskih pisateljev, bo letos nagrado vilenica, ki jo podeljujejo na istoimenskem literarnem festivalu v začetku septembra, prejel bosansko-hrvaški pisatelj Miljenko Jergović. Jergović je natančen, empatičen kronist nepojmljivih in groznih preteklih časov ter hkrati lepih trenutkov južnoslovanskega prostora, je izpostavil predsednik žirije za nagrado Aljoša Harlamov. Polovica njegovih številnih del je dosegljivih tudi v slovenščini v prevodu različnih prevajalcev.

V sožitju z naravo

V zagrebški knjižnici Marina Držića v ulici Grada Vukovara, so **21. maja** odprli avtorsko razstavo *V sožitju z naravo* slovenskega kiparja **Roberta Arzenška**, ki je znan po svojih skulpturah in reliefih v lesu.

Na razstavi so bile predstavljene tudi druge serije del, kot so lesene skulpture, 3D slike, paviljoni in lesene miniature. Posebej je treba izpostaviti serijo del »Sprehajalna palica«. V letih, posvečenih rezbarstvu v lesu, je Robert Arzenšek obvladal različne smeri in zvrsti likovnega izražanja - od miniature do kiparstva v naravni velikosti.

„Konec sveta v treh dejanjih“

16. maja je bila v zagrebškem gledališču mladih - ZKM hrvaško-slovensko-srbska predstava o nasilju nad ženskami v pandemiji in ženskem maščevanju Projekt govori o tem, večinoma zamolčanem problemu, ki je sam po sebi imel značilnosti pandemije, na treh ravneh: na ravni dramskega besedila, gledališke predstave in dramskih delavnic za mlade na temo nasilja.

Predstava z naslovom *Konec sveta v treh dejanjih* je nastala v koprodukciji Zagrebškega gledališča mladih (ZKM), SNG Maribor – Festivala Borštnikovo srečanje in Beograjskega dramskega gledališča.

Janez Puhar – prvi slovenski fotograf

Ob praznovanju Dneva državnosti Slovenije so **13. maja** v muzeju Slavonije v Osijeku odprli razstavo *Janez Puhar – prvi slovenski fotograf*. Janez Puhar, rojen leta 1814 v Kranju, je bil prvi slovenski fotograf, ki je leta 1842 - le dobri dve leti po Daguerrovem izumu fotografije v Parizu razvil svoj edinstveni postopek fotografije na steklo. Inovacijo je poimenoval hialotipija ali slikanje s svetlobo. Njemu na čast se pojavlja tudi ime »puharotip«. Januarja 1851 je dunajska akademija znanosti priznala njegov izum.

Junija 1852 je Francoska akademija Janeza Puharja razglasila za izumitelja fotografije na steklo in mu podelila naziv častnega člana.

Dnevi slovenskega filma v Pulju

Slovenskih filmov niso bili deležni le na Reki, o čemer pišemo med pregledom dejavnosti slovenskih društev na Hrvaškem, pač so bili Dnevi slovenskega filma tudi v Pulju. **Od 6. do 9. maja** so v tamkajšnjem Kinu Valli zavrteli 4 filme, začenši s filmom *Vzornik* režiserja in scenarista Nejca Gazvode. V nadaljevanju festivala pa so bili na ogled še filmi *Zbudi me* režiserja Marka Šantića, *Jezdeca* Dominika Menceja in dokumentarec *Telo* Petre Seliškar.

Zagrebdox

Na 20. mednarodnem festivalu dokumentarnega filma ZagrebDox od **14. do 21. aprila** so prikazali več kot 100 dokumentarcev v 14 sekcijah. Med njimi so bili tako filmi s festivalov v Cannesu, Berlinu, Sundanceu, Sarajevu kot filmi iz regije, tudi iz Slovenije in sicer celovečerni film *Telo* Petre Seliškar, kratki film *Obzornik 242 - Sunčane pruge* slovenske umetnice Nike Autor in kratki animirano-dokumentarni film režiserja Simona Intiharja z naslovom Line Rider.

Pogled od nikoder

V organizaciji Drugega morja se je od **4. do 25. aprila** v galeriji Filodrammatica (Korzo, Reka) predstavila s samostojno razstavo slovenska intermedijska umetnica **Sanela Jahić**. Razstava, ki je nastala v produkciji ljubljanske Aksiome, se ukvarja z vprašanji in možnimi odgovori na uporabo umetne inteligence v vsakdanjem življenju različnih skupin po svetu, ki zasedajo nižji položaj na družbeni lestvici moči v svojih skupnostih.

Razstava del Staša Kleindiensta v Zagrebu

Od 9. aprila do 5. maja je bila v Galeriji Josip Račić na ogled razstava Antiarkadija Staša Kleindiensta. Razstava del enega najzanimivejših slovenskih slikarjev srednje generacije je nastala v sodelovanju Nacionalnega muzeja moderne umetnosti v Zagrebu in Galerije Božidar Jakac iz Kostanjevice na Krki. Direktor Galerije Božidar Jakac in kustos razstave Goran Milovanović je za prvo samostojno razstavo del Staša Kleindiensta pred zagrebško publiko izbral deset del. Gre za olja na platnu, nastala v obdobju med letoma 2020 in 2024, ki so si jih za to priložnost izposodili iz javnih in zasebnih zbirk v Sloveniji.

Konec sveta v treh dejanjih

Janez Puhar – prvi slovenski fotograf

Pogled od nikoder

Marija Jocić (1933 - 2024)

8. maja nas je zapustila naša draga Marinka Jocić, rojena Lušin, ki so jo dobro poznali vsi člani Slovenskega doma Zagreb, pa tudi številni Zagrebčani in mnogi iz drugih krajev, kjer je hodila. Bila je namreč zelo odprta, komunikativna in zelo hitro je vzpostavila stike in poznanstva z ljudmi.

Marinka se je rodila na Jesenicah, vendar je otroška leta preživljala v Slovenski Bistrici, od koder so Nemci leta 1941 njeno družino izgnali v NDH, najprej v Bosno in nato v Osijek, kjer je ostala do konca 2. svetovne vojne. Po osvoboditvi se je šolala najprej v Slovenski Bistrici in nato v Mariboru, kamor se je vedno rada vračala.

Po ustanovitvi Društva izgnancev Slovenije 1941-1945 se je včlanila v krajevno organizacijo Koper, kamor je odhajala vrsto let in kjer je preživljala mnoga poletja. Od ustanovitve krajevne organizacije slovenskih izseljencev Zagreb je bila v njem zelo aktivna članica, sodelovala je na prireditvah in spominskih pohodih izgnancev in borcev NOB-a.

Marinka je bila zelo skromna ali nadarjena oseba, za vse je bila zainteresirana, bila je zelo dejavna v Slovenskem domu Zagreb, navzoča na skoraj vseh prireditvah in dogajanjih v Domu in tudi v drugje v Zagrebu.

Pred seboj bom za vedno imel Marinkine obraze, tudi tistega zadnjega, ko me je med obiskom v domu za ostarele komaj spoznala, in to šele ob besedah »greva v Koper«.

Marinka, počivaj v miru, imamo te radi in za vedno te bomo ohranili v lepem spominu.

Slavko Kramar

Vera Hrga, roj. Cerkovnik (1952 - 2024)

22. maja se je v Splitu poslovila Vera Hrga, roj. Cerkovnik, doma iz Šoštanja, s končano mariborsko pedagoško akademijo, soustanoviteljica Slovenskega kulturnega društva (SKD) Triglav v Splitu leta 1992 in vsestransko dejavna članica vsa ta leta.

Z odlično organizacijo odmevnih kulturnih prireditev in udeležbo vrhunskih slovenskih ustvarjalcev je bila najzaslužnejša za uveljavitev in prepoznavnost slovenske kulture in jezika v Splitu in širše, pa tudi na Hrvaškem. Posebej ostaja zapisana kot izjemno predana in tudi zelo priljubljena učiteljica slovenščine, po osamosvojitvi prva na Hrvaškem in aktivna vse od leta 1992 v Splitu, pa tudi v Dubrovniku in Šibeniku, kjer je številnim generacijam mladih na najlepši način približala slovenski jezik in kulturo, svoje bogate pedagoške izkušnje pa nesebično prenašala mlajšim učiteljicam. Pisala, urejala in nasploh vsestransko je skrbela za izhajanje glasila Planika, ki od ustanovitve spremlja dejavnost SKD Triglav, dragoceni pa so tudi njeni prevodi poezije, izdane tudi v založbi društva.

Vera Hrga je bila tudi redna sodelavka Novega odmeva, v katerega je na zelo doživet in slikovit način pisala predvsem o pomembnih kulturnih dogajanjih med splitskimi Slovenci. Sodelavci Novega odmeva jo bomo ohranili v spominu kot ljubeznivo, vedno nasmejano in vestno sodelavko.

(mm)

MANCA KOŠIR

Slovo intelektualke, ki je spodbujala dobroto in ljubezen v ljudeh

2. maja je umrla Manca Košir, igralka, novinarka, publicistka, intelektualka, ena najuglednejših in najbolj spoštovanih Slovenk konca minulega in začetka tega stoletja. V zadnjih petih letih se je bojevala z rakom, a vseskozi ostala navzoča in dejavna v javnem življenju. Bolezen jo je le nekaj tednov po dopolnjenem 76. letu premagala.

Manca Košir je najprej diplomirala na Pedagoški akademiji iz matematike in fizike, šest let pozneje, leta 1975 pa še na takratni Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo in leta 1987 pridobila naziv doktorice filoloških ved na Filozofski fakulteti v Zagrebu. V 60. letih prejšnjega stoletja je odigrala nekaj zelo opaznih filmskih vlog v jugoslovanskih filmih, med drugim je za vlogo Janice v hrvaškem filmu Breza leta 1967 prejela nagrado za najboljšo jugoslovansko filmsko debitantko. Toda igralsko kariero je v začetku 70. zamenjala za novinarsko in nato za znanstveno in pedagoško, saj je bila od leta 1980 do 2005 profesorica novinarskega sporočanja, medijske vzgoje in etike na fakulteti za družbene vede. Bila je članica uredništva Nove revije, spodbujala je razvoj bralne kulture, bila je dejavna pri Hospicu in občasno zašla tudi v politične vode, nazadnje letos, ko je bila na listi Vesne za evropske volitve, a teh ni dočakala. Je avtorica številnih poljudno znanstvenih, strokovnih in znanstvenih člankov in 16 knjig. V okviru leposlovja so njena najpogostejša zvrst pisma. V njih in tudi v intervjujih in javnih nastopih se je veliko ukvarjala z vprašanji duhovnosti, ljubezni, pa tudi minevanja, smrti in kot prostovoljka v društvu Hospic še posebej našim odnosom do bolnih.

»Kar seješ, to žanješ, kakor si živel, tako boš umrl. Torej – to bo en zanimiv dogodek zame," je o smrti dejala Manca Košir nekaj dni po svojem zadnjem rojstnem dnevu in le dober mesec pred smrtjo v svojem zadnjem intervjuju za oddajo Tednik Televizije Slovenija.

LUKO PALJETAK

Odšel je velik ustvarjalec in prijatelj Slovencev

V 81. letu starosti se je 12. maja v rojstnem Dubrovniku po dolgi in težki bolezni poslovil Luko Paljetak, eden največjih hrvaških književnikov, prevajalec, profesor, doktor znanosti in akademik.

Njegov ustvarjalski opus je impresiven. Bil je pesnik, pisatelj, prevajalec, urednik, gledališki in likovni kritik, feljtonist, esejist, pisec za otroke, avtor dramskih del in tudi slikar. Skupno je objavil več kot 150 knjižnih naslovov, od tega kar 40 zbirk pesmi, deset zbirk pesmi za otroke, dva romana, drame, radiodrame, otroške in lutkovne predstave, feljtone, gledališke kritike, eseje. Bil je izvrsten prevajalec iz angleškega, italijanskega in slovenskega jezika, ki mu je bil posebno ljub. Med drugim je prevedel tudi celoten opus Prešernovih pesniških del.

Bil je član številnih uglednih pisateljskih in akademskih združenj, med drugim redni član Hrvaške akademije znanosti in umetnosti, dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter član Evropske akademije znanosti, umetnosti in književnosti „Leonardo da Vinci".

Za svoje ustvarjalno delo je prejel več kot 80 najvišjih hrvaških in mednarodnih nagrad, odličij in priznanj.

Bil je tesno povezan s Slovenijo, ne le kot prevajalec in ker je prijateljeval s slovenskimi pesniki in pisatelji, pač pa ga je življenjska pot tesno povezala z Idrijo, saj je bil poročen z Idrijčanko Anamarijo, s katero sta si v zrelih letih v Idriji uredila stanovanje in se v mesto, zlasti ob poletjih, pogosto vračala ter se udeleževala kulturnih dogodkov in literarnih večerov in spletla prijateljstva s kulturniki v mestu.

Pred dobrimi tremi leti, aprila 2021, smo v 75. številki z Luko Paljetkom objavili intervju tudi v Novem odmevu.

GEOGRAFIJA

IVAN GAMS – GEOGRAF, KRASOSLOVEC, AKADEMIK

Marca je minilo 10 let od smrti mednarodno uglednega in najpomembnejšega slovenskega znanstvenika in raziskovalca krasa in kraških značilnosti. Vendar njegovo znanstveno delovanje ni omejeno zgolj na kras. Med drugim je dopolnil geografsko regionalizacijo Slovenije in preučeval geoekološko in klimatsko rajonizacijo ter geomorfologijo nekaterih predelov Slovenije. Pomemben je tudi za hrvaško krasoslovje in imel je odločilno vlogo v razvoju hrvaške geomorfologije.

Ivanka Filipan

Ivan Gams, rojen leta 1923 v Slovenj Gradcu, je leta 1951 diplomiral iz geografije na Prirodoslovno-matematični fakulteti v Ljubljani in leta 1956 doktoriral z disertacijo *Pohorsko Podravje – razvoj kulturne pokrajine*. Iz Inštituta za geografijo SAZU je leta 1962 prestopil v Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojni kot višji znanstveni sodelavec. Aprila 1966 se je zaposlil na Inštitutu za geografijo Univerze v Ljubljani, konec istega leta pa je postal izredni in šest let kasneje redni profesor fizične geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, kjer je bil 2 leti predstojnik in dolgoletni vodja katedre za fizično geografijo. Leta 1985 je bil izvoljen za rednega člana SAZU.

Profesor Ivan Gams je s svojim nemirnim in vedno iščočim raziskovalnim duhom ustvaril izjemno obsežen bibliografski opus, s katerim je posegal na zelo različna področja geografije in s svojimi inovativnimi in prodornimi idejami venomer iskal nove raziskovalne izzive in odgovore nanje. Kot raziskovalec se je ukvarjal s fizično geografijo, največ s krasom in postal najbolj znan in upoštevan slovenski krasoslovec. Največ njegovih izvirnih prispevkov obravnava morfologijo krasa, kraško hidrologijo ter kraško podzemlje. Podrobno je opisal vrsto jam, med njimi največje v Sloveniji - Postojnsko jamo, Škocjanske jame, Triglavsko brezno.

Po vzoru francoskega geografa J. Corbela je vprašanje kraške geomorfogeneze skušal rešiti s preučevanjem intenzivnosti korozije. Tu je dosegel najvidnejše rezultate pri tipizaciji kraških polj, preučevanju kraške erozije (korozije) in oblik kontaktnega krasa ter morfologije kapnikov.

Na področju varstva narave je bil najpomembnejši njegov prispevek k odločitvi za vpis Škocjanskega jamskega spleta na seznam svetovne dediščine pri UNESCO. Dopolnil je geografsko regionalizacijo Slovenije in preučeval geoekološko in klimatsko rajonizacijo Slovenije ter geomorfologijo nekaterih predelov Slovenije. S pomočjo razvrstitve vremenskih postaj po relativni višini je dokazal vseslovenski obstoj najtoplejšega, termalnega pasu. Ugotavljal je vzroke za nihanje Triglavskega ledenika in sodeloval pri meritvah alpskih jezer.

Prvi v Sloveniji je preučeval naravne nesreče in od 1985 vodil priprave za geografsko monografijo Slovenije, leta 1983 pa je uredil prvi zbornik *Naravne nesreče v Sloveniji*. Že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je poročal o tem, kako prebivalci zaznavajo nevarnost zaradi potresa in poplav ter o vedenju in doživljanju ljudi med nesrečami.

V 70. in 80. letih 20. stoletja je Gams odigral pomembno vlogo pri preusmeritvi in posodobitvi hrvaške geomorfologije z uvajanjem sistematičnega geomorfološkega kartiranja hrvaškega ozemlja, z izobraževanjem novih strokovnjakov na zagrebški univerzi in uvajanjem novih metod znanstvenega preučevanja.

Bil je izjemno plodovit pisec, saj njegova bibliografija obsega več kot 1200 enot, od tega več kot 700 znanstvenih in strokovnih objav. Med najvidnejše rezultate njegovega soavtorskega dela pa zagotovo sodi izdelava geomorfološke karte Jugoslavije in geomorfološke karte Evrope.

Akad. prof. dr. Ivan Gams je svojo življenjsko pot sklenil leta 2014 v Ljubljani kot mednarodno priznan geograf, ki je ponesel slavo slovenske geografije daleč čez domače okvire, kot krasoslovec in dolgoletni sodelavec Oddelka za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete, ki je svoje znanje z iskrivimi predavanji posredoval številnim generacijam študentov. Bil je redni član Slovenske in Evropske akademije znanosti in umetnosti, za svoja znanstvena dognanja pa je prejel številna priznanja in nagrade.

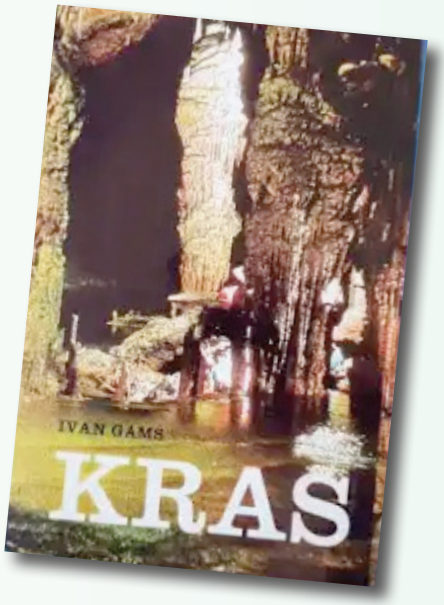

Ali ste vedeli …

…da je prva antologija slovenskega pesništva na Hrvaškem izšla že leta 1906. »Cvijeće slovenskog pjesništva«. Uredil jo je slovenski literarni zgodovinar Fran Ilešič (1871 – 1942), izdala pa jo je Matica Hrvatska.

…da je slovenski literarni zgodovinar dr. Fran Petre (1906 – 1978) v letih 1950 – 75 na zagrebški univerzi predaval slovensko književnost. V Zagrebu je bil tudi urednik revije Umjetnost riječi (1957 – 61), sourednik zbornika Uvod u književnost (1961) in član uredništva Slavistične revije (od 1970). Dr. Petre je pogosto predaval v Slovenskem domu, večkrat pa je za člane organiziral tudi izlete v Slovenijo.

…da je Ivan Cankar (1876 – 1918) kot 16-letni gimnazijec prišel v Pulj obiskat sestro in da je bilo to njegovo prvo srečanje z morjem. Cankar je Pulj drugič obiskal leta 1898. Tam je ostal tri mesece (iskal je zaposlitev). V tem obdobju je za tisk pripravil Erotiko in zbirko črtic Vinjete, napisal pa tri novele, dve črtici, dramo Jakob Ruda in ljubezenska pisma Anici Lušinovi.

…da je slovenski pisatelj in jezikoslovec Franjo Marn (1846 – 1905) leta 1879 v Zagrebu objavil »Hrvatsko slovnico za Slovence«. Marn je pokopan v Zagrebu.

JEDI ZA VROČE DNI

Vročino, slabo počutje in potenje so nam prinesli vroči poletni dnevi. Vročino lahko lažje prenašamo, če se takemu vremenu prilagodimo s primerno hrano. Poletna prehrana naj bo s čim manj maščob, z veliko tekočine, dosti sadja in predvsem fine domače zelenjave. Zelenjava je nizkokalorična in vsebuje veliko potrebnih vitaminov in mineralov. Vsi vemo, da je zdrava prehrana osnova dobrega zdravja. Čas priprave in kuhanja je potrebno kar najbolj skrajšati, zaradi česar kuharji in kuharice gotovo ne bodo žalostni.

Cvijeta Pandol

Na enem od prvih petkov je v Slovenskem domu Zagreb zadišalo po domačem ajmohtu ali obari, priljubljeni jedi na žlico, ki spada med slovensko kulinarično dediščino. Zato tokrat predlagam recept za ajmoht ali telečjo obaro. Kot prilogo je članica Slovenskega doma Zagreb **Alenka Krajač** pripravila koroške ajdove žgance, nad katerimi smo vsi bili navdušeni. Kot desert predlagam torto z malinami, ki je ni potrebno peči, pa je odlična rešitev za vroče dni.

Telečja obara – ajmoht

Foto: www.okusno.si/telecja-obara/

600 g teletine (vrat, pleča), 2 žlice masti, 150 g sesekljane čebule, 1 sesekljani strok česna,
200 g korenčka, peteršiljeva korenina, košček limonine lupine, lovorov list, majaron, 1 žlica moke, 1 dcl belega vina, malo sesekljanega lista peteršilja.

Vodni žličniki (noklice)

100 g moke, 1 jajce.
Voda po potrebi, sol. Na maščobi prepražimo čebulo, dodamo koščke mesa in pražimo okrog pet minut. Dodamo jušno zelenjavo in začimbe, zalijemo z vodo ali juho in kuhamo okrog 40 minut, dokler meso ni mehko. V svetlo prežganje dodamo sesekljani česen, le da zadiši in vlijemo v vrelo obaro. Dodamo sesekljano vejico peteršilja in vino.

Dokler se obara kuha, pripravimo vodne žličnike, tako da zmešamo jajce z moko, z malo soli in vode, da dobimo gosto testo. Ko je obara kuhana, dodamo še žličnike in kuhamo pet minut.

Foto: https://okusno.je

Koroški ajdovi žganci

30 dag ajdove moke, 4,5 dl vroče vode, 1 žlička soli, 1 žlica olja.
Navadno se postrežejo kot priloga obaram in jedem na žlico. Njihova priprava se začne s praženjem ajdove moke okrog 5 minut. Lahko se doda tudi malo ostre bele moke. Dolijemo slan krop, v katerega smo dodali eno žlico olja. Dobro premešamo, da ni več grudic, pokrijemo in pustimo 10 minut.

Foto: https://www.kulinarika.net

S kuhalnico in vilico jih zdrobimo precej na drobno. Lahko jih zabelimo z ocvirki.

Malinova torta

Tortna podloga: 200 g piškotov, 50 g olupljenih mandljev, 1,5 žlica sladkorja, 90 g masla

Dobro zmeljemo piškote, mandlje in sladkor, ter prelijemo s stopljenim maslom. Vse skupaj pregnetemo in damo na dno okrogle posode obložene s peki papirjem.

Nadev: 2 celi jajci, 1 rumenjak, 60 g sladkorja, 20 g moke, 1 žlica želatine v prahu, 350 ml mleka, 150 g sladke smetane, 450 g malin.

Jajca, rumenjak in sladkor stepemo skupaj. Dodamo moko, mleko in želatino ter pustimo stati 5 minut. Postavimo na zmanjšan ogenj in jo med mešanjem kuhamo, dokler se ne začne strjevati (približno 15 minut). Nadev večkrat premešamo, dokler se ne ohladi in damo v hladilnik za dobro uro. Čvrsto stepemo smetano in jo rahlo premešamo v pripravljeni nadev.

Nadev damo na tortno podlogo, na njo potrosimo maline in damo v hladilnik, da se strdi. Maline lahko potresemo s sladkorjem v prahu, da dobijo sladkobo.

Foto: https://okusno.je/recept/cheesecake-z-malinami

Spoštovani člani in prijatelji!
Vljudno vabljeni k sodelovanju pri pripravi knjige

Spomini na babičino kuhinjo / Uspomene na bakinu kuhinju,

ki jo pripravljata Svet slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreb in Slovenski dom Zagreb. Zagotovo so med vami tisti, ki hranijo **tradicionalne slovenske recepte** svojih babic, mater, drugih sorodnikov ali prijateljev in bi želeli, da ne padejo v pozabo. **Recepte bomo zbirali do 3. septembra 2024. Pišite nam na slovenci.zagreb@zg.t-com.hr ali pa nas brez zadržkov pokličite: 01 6525 973.**

Veseli bomo vsakega vašega odziva.

POLITIČNA SVETOVALNICA

NAŠ NOGOMETNI "ŠKOTSKI REFLEKS"

Verjetno ste opazili, da se je svet - no, v resnici Evropa - za nekaj časa ustavil. Ker, saj veste, Euro 2024. In ker se že beremo v regiji, je prav, da z vami delim šalo, ki se je bliskovito razširila pod Alpami, verjetno pa je že prišla tudi do vas. Gre pa nekako takole: sedijo pripadniki vseh narodov in narodnosti nekdanje Jugoslavije v nekem kafiču, le Slovencev ni. Kje so? Ja na Euru vendar! Vem, da boli, sploh na Hrvaškem (in v Srbiji nič manj), ampak presneti Janezi so spet presegli sami sebe.

Rok Kajzer, Večer

Če so na Hrvaškem in v Srbiji še vihali nosove nad "smučarji", ki da so se, če vprašate dežurne komentatorje južneje od Kolpe in Sotle, neupravičeno uvrstili v osmino finala, čeprav nobene tekme niso izgubili, je to, da smo velesilo, kakršna je Portugalska z nekoliko ostarelim in z lepotno osveženim **Ronaldom**, v šahu držali v rednem delu srečanja, nato še v podaljških in da smo klonili šele pri enajstmetrovkah, je, oprostite, izjemno. In če temu prištejemo še dejstvo, da je šampionski gospod botoks jokal, ker mu žogica po dosojeni enajstmetrovki ni šla v gol po zaslugi izjemnega **Jana Oblaka**, potem je je bilo to res nekaj pravljičnega.

Sicer pa ste tudi na Hrvaškem morali vedeti, da se ne bomo tako zlahka dali nagnati, ko pa je ob igrišču stal naš Mariborčan **Matjaž Kek**, ki ga seveda dobro poznate. Človek, ki je, med drugim, "svoj" NK Maribor pripeljal do izjemnih rezultatov, pa tudi nacionalno moštvo, da o tem, da je tudi "vaš" HNK Rijeka prvič v zgodovini popeljal do naslova državnega prvaka, niti ne govorimo.

Ob robu pa seveda ne moremo mimo tega, da se navijaško sicer nekako ne maramo preveč. Tega seveda ne morem trditi generalno, ker nekih silnih raziskav o meddržavnih navijaških razmerjih še ni bilo opravljenih, gre za zgolj subjektivno oceno, temelječo tudi na obveznih pogovorih pred in po tekmah na tokratnem evropskem prvenstvu. Od širšega kroga znancev in prijateljev ni skoraj nihče navijal za Hrvaško, čeprav je ta naša najljubša soseda in je bila v drugi skupini in nam, vsaj v tem delu prvenstva, ni bila nevarna. To dejstvo je takoj odprlo več sociooloških, filozofskih in seveda tudi političnih vprašanj, zakaj je temu tako.

Ker, nenazadnje, mejne zdrahe smo že nekako potisnili v svoje spodnje predale, turiste redno in brez kakršnih koli težav izmenjujemo pozimi in poleti, **Borut** in **Jadranka** se imata še vedno rada, vaš **Zoki** ne zmerja naših politikov ... Vse je tako rekoč idilično. Kaj se torej dogaja? "Oni nikoli ne navijajo za nas," je bil najpogostejši odgovor. Dobro, takšno pojasnilo bi lahko celo pilo vodo, čeprav mislim, da so hrvaški kolegi in prijatelji trepetali skoraj tako kot mi, ko je naša reprezentanca spravljala velikega **Christiana** v jok in obup. A je politika, pa tudi nova realnost, ko je razpad Jugoslavije postavil mejo med nekoč bratska naroda, očitno storila svoje in je, kakor kaže, prišlo do "škotskega refleksa".

Sliši se zelo znanstveno, ampak naše navijaško ljubezensko razmerje bi lahko najbolje opisali na primeru nekega Škota - zadeva je postala viralna, ki je pred vsako tekmo Anglije pred svojim domom izobesil zastavo v podporo tistega moštva, ki je igralo zoper "starega sovražnika". Tako je pred njegovim domom najprej zavihrala srbska zastava, nato danska in na koncu še - slovenska. Ne vem, če sem našel odgovor na sila zapleteno vprašanje, zastavljeno zgoraj, ampak domnevam lahko, da gre za najboljši približek ustrezni razlagi.

In še osebno priznanje. V času, ko sem bil dopisnik na Hrvaškem, je leta 2006 potekalo svetovno prvenstvo v nogometu. Če me spomin ne vara - lahko da me - je bila prva nasprotnica Hrvaške Brazilija. Tega, da je šahovnica in druga navijaška ikonografija padala iz časopisov, jogurtov, izložb, plakatov, ekranov, paštet, wc papirja ..., ne bom niti omenjal, ker je bilo vse skupaj že za odtenek patološko, zadržal se bom zgolj pri medijskih zapisih. Če bi namreč teden ali dan pred tekmo padel iz vesolja na Hrvaško, bi bil namreč prepričan, da je državna reprezentanca nesporna številka 1 na svetu in da bodo Brazilce - ne glede na njihovo zvezdniško zasedbo - razbili z najmanj 15:0. Z vsaj sedmimi goli v prvih 15 minutah. In da finale ne uide, z zmago, seveda. Medijsko (nad)pretiravanje je bilo tolikšno, da se je zdel takšen scenarij povsem realen. Zmagala je Brazilija. Čisto na koncu je slavila naša skupna soseda Italija.

Foto: Robet Balen, Večer

No, zdaj smo vsi doma, do naslednjega žogobrca. Popravek: pol Slovenije je ta trenutek pri vas.